АМЦАБЗ

№4–5, 2021 ш.

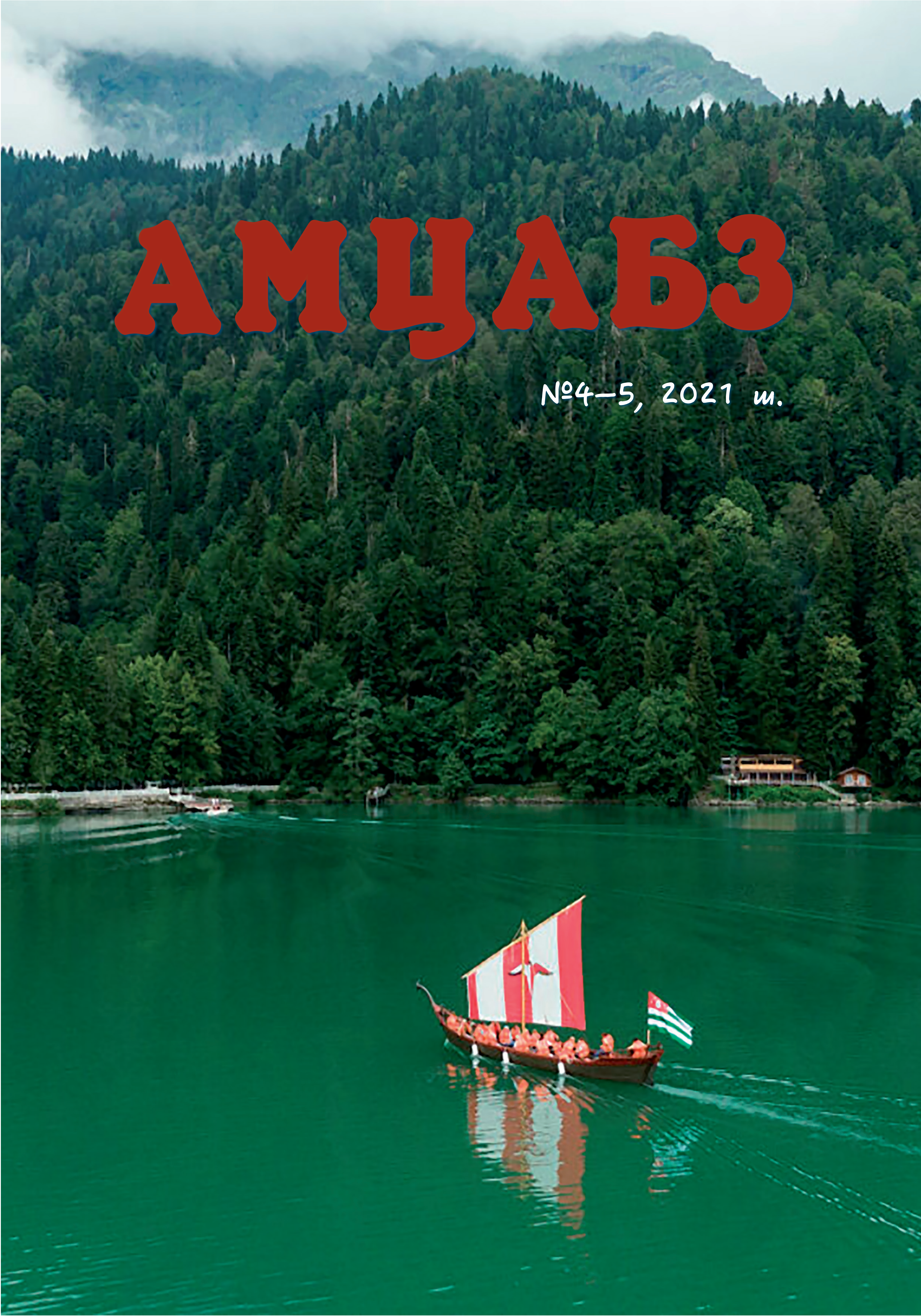

Сааноӡиала,
ашкол!

Мушьни Аҳашба

СОУӃАР

Ажәабжь

Соуӄар ианиааз ажәлар рзыҳәан акырӡа иааԥсахьаз аӡә иакәын. Ирымҳәои ажәлар рзыҳәан зхы аҵыка ыҟәызххьоу ҳәа? Ааи, ааи, убасҵәӄьа иӄаз уаҩын иара.

Ақыҭан коллективтәла анхарақәа реиҿкаара ахы анаадырҵысы зегь раԥхьаӡа инеиз дарбану? – Соуӄар иоуп. Иара аколнхара анеиҿыркаагьы, абри рынхамҩа ҿыц ахы азҭаша ҳәа зегь раԥхьаӡагьы анхацәа зыхьӡ рҳәаз дарбану? – Убрыгьы Соуӄар иоуп.

Абар иара убрижьҭеи ҩажәи жәаба шықәса нҭыкәкәа инҵәеит иуаажәлар рынхамҩа дшахагылаз дахагылан Соуӄар, рмал ахы аиҭон, ирҿион. Даргьы даараӡа ирныԥшны иӄан. Дәрыԥшьаа шынхо шәымбахьеи? Ишәымбацзаргьы ишәаҳахьазар акәхап! Убарҭ ркәал иҭагыланы ауп абарҭгьы шцо! Ажәлар исымардаз рмал цьара напык сцәагымхандаз ҳәа, дахагьежьуа алыра дахан иара. Аҵыхәтәан, иаамҭа тыҵны, апенсиахь дандәықәлагьы, егьырҭ зегь реиԥш доурмышьҭӡеит Соуӄар иуаажәлар.

– Аправление аӄны дҳамазааит, – рҳәеит дара. – Соуӄар ахшыҩ ду змоу уаҩуп, ихы иааҳалаиҵогьы, ҳара ҳзы акыр иаԥсоуп, – рҳәеит.

Ақыҭан цьара акы аарзеилымкаар, мамзаргьы ус ҿыцк аӡәы иааԥшьигар, инеины, Соуӄар иазҵаауан, абри аус зеиԥшрахарызеи, наӄ-наӄ ҳабакылнагари ҳәа. Иара зегьы рҭак хианы иман, иреиӷьыз дацәымҩашьауа ирабжьеигон.

Соуӄар иқыҭан, шамахамзар, зегь бзиа дырбон, ҳаҭыр иқәырҵон…

Ҽнак Соуӄар аҩны дыӄан. Игәқәа еиӄарамызт. Имаҭа хәыцы ашкол аӄнытә дааит. Аҩны иара ида уаҩ дыӄамызт. Аҭаацәа зегь аправление ашӄа ицан имаацызт. Аҽны аԥара ршон.

Соуӄар имоҭа хәыцы днаиртәан, лхәы лиҭеит. Крылҿеиҵеит, крылиржәит. Нас, аӄәардә хәыцы даахан, иаԥхьаҵәӄьа днаиртәеит, – лышәӄәқәа дрыԥхьаларц.

Соуӄар имоҭа хәыцы Хьымца ақыҭантәи ашкол дҭан. Ахԥатәи акласс аӄны аҭара лҵон. Аԥсышәала. Лара аҷҷаҳәа лышәӄәқәа дизрыԥхьон, дара ашәӄәқәа ирҳәоз нагӡаны ианылзеилымкаалак, иара иеиҭаҳәаны илеиҳәон,

длыцхраауан. Хьымца лышәҟәыпҳьара лгәы лзақәымкуа дналагар, ус леиҳәалон:

– Сыблақәа ирбом, с-Гада хәыҷы, саргьы бара беипш аҷҷаҳәа ашәҟәқәа, агазеҭқәа срыпҳьаларц сҭахуп, исҭахуп ирҳәо саҳаларц, акакала бсызрыпҳьала, баба! – ҳәа.

Апҳьа оумашәа илбон Хьымца абри Баба дуӡӡагьы сара сышәҟәқәа ирну иазиуазеи ҳәа. Аха ашьҭахь, ииулакгьы хәыҷы-хәычла дааиршьцылан, Хьымца лҵатәқәа анылҵоз, лҟәардә хәыҷы ааганы иапҳьа днатәалон, лыбжьы ҭгангьы, аҷҷаҳәа дрыпҳьауа акәын, шамахамзар, лҵатәхәқәа шылҵалоз…

Абри аҽынгьы абжьаапны еипш, Хьымца хәыҷы акранылфа, акранылжә ашьҭахь, Соуҟар иапҳьа днатәаны, аҷҷаҳәа лышәҟәқәа рыпҳьара даҿын. Лара лҵатәхәқәа лҵон, лабду дылзызырҩуа дахьтәаз игәы лырҿыгьуамызт!

Абас ҭынч иштәаз акәымкәа, ахы ҭҟьа еипш, даакылҟьеит Џьарнас, Хьымца лаб.

Абри ауаҩ иаашьақәа зеипшраз ала, ашҭа ишьапқәа анааҭаиргыла нахысгьы уаҩы идырратә иҟан аҽны игәы шалаҟамыз: алеи аҳәеи ааинҟьо акәын агәашә данааҭала нахысгьы дшааиуаз.

– Абар уара уздынҵәалауаз ауаа исзыруз! – иҽизышьақәкуамызт Џьарнас, – абри аҟара бзиара рзуухьеит, мацәарҟәараҵәҟьак иадамзаргьы уара уаҳаҭыр збауаны иҟоу ҳәа аӡәы дузаамрыхит, уџьабаа зегьы баша аӡымҩас иоуҭеит! – иаб диҿын иара.

– Соуҟар ҿиҭуамызт, ипа илеишәа дашьцылахьазҭгьы акәхарын. Уи ииҳәоз зегьы иаҳауан, аха иара илымҳақәа имоҭа лышҟа икыдҵаны, дӡырҩуа дтәан.

Соуҟар иҷкәын итәы иара ибзианы идыруан. Уи аусура бзиа избоз уаҩымызт. Џьара ацара, џьара аара, изҽыҵигалакгьы анеиааира дашьҭан, ихы анизахгауазгьы усура ҳәа аколнхара амҧын дықәлауамызт, иҽааизахымгакәан, усура дымнеир анамуазгьы – аус мариақәа дрышьҭан.

– Моу, уанаџьалбеит, умаха ыҟа, ушьаха ыҟа, абри ахымхәацәа иҟарҵаша аусқәа узрызгагахазеи? – абас иагьараан иҧа иаҽҧниҳәахьан Соуҟар.

– Ари ҟаҵатәымшәа иубама? – дааиҿаҕыҕлон убри аамҭазы иҧагьы – абрыгьы аӡәы иҟаиҵар ауми? Сара исшәырҟаҵарцы шәгәы иҭоу убри ауаҩ ишәырҟаҵала! – иааҿахиҵәон Џьарнас, акы иабжьазгап ҳәа инақәызклакгьы.

Ҧара шан, имаҷны ишиуз еиҧш имаҷынгьы ианирҭалак, Џьарнас игәы наӡомызт, ицҭәа цәгьахон, аҩынгьы абнагьы ауаа ҭахак аарымҭауа. Уажәгьы абри еиҧш ак ихьзар акәхап ҟаиҵан, Соуҟар иҧа илаҿиҭуамызт.

– Ааи, ааи, уара уаҳаҭыр мацәарҟәарак иадамзаргьы ирбауаны иҟазар, сара абри еиҧш сзыруамызт! – Џьарнас дааҩналан, ахәышҭаара егьи аган

ашҟа дниасын, асқам хәхәа игылаз дныкәтәеит. Аӡӷаб хәыҷӷьы лышәҟәы аҿы аалыркызшәа ҟалҵеит азныказы, аха лабду илимыруит.

– Бара бышәҟәқәа брыԥхьала, с-Гада хәыҷы, ҳара баҳзымӡырҩын, – иҳәан, Соуҟар имоҭа хәыҷы даалабжьеит.

Џьарнас идыруан, имоҭа хәыҷы лҵатәқәа анылҵалоз аамҭазы аӡә даалҧырхагахар иаб ишимуаз, аха иагьа иҽеишәандазгьы изычҳауамызт, иҽизышьақәкуамызт!

– Иахьа абри амызк иаауз азыҳәан аԥара ҳарҭон, – деиҭаналагахит Џьарнас игәҭыха, – Зағәа аччиаҵәҟьагьы шә-мааҭк аԥара ԥхьаӡаны ирҭеит, сара зеижә мааҭки абазки уқәшәеит ҳәа сарҳәеит! Анҭ аламысдақәа абас ҳдырԥхашьеит уԥагьы уаргьы! – аҽԥыжәжәара даҿын Џьарнас. – Иара ҩажәихәба мыш аус иуит, сара жәохә-мыш...

– Усс ижәуаз зеиԥшраз ауп аус злоу, усс ижәуаз! – данирӷәаҟӡа, иԥсы ахы аалалан, абас ҿааиҭит Соуҟар.

– Иарбан усс иаауаз? Иара дцәаӷәозҭгьы, сара амш згозма? Ацәқәа раԥхьа сгыламзи? Ари џьабааӡам ҳәа раҳама?

– Баԥхьала, баба, баԥхьала, – иҳәеит Соуҟар, имоҭа хәыҷы абжьқәа аныӷәӷәаха ашәҟәыԥхьара дызҿыз дааҟәыҵны, дара дрыхәаԥшуа дыштәаз ангәеиҭа.

– Бабаду, шьҭа «Амцабз» саԥхьар ҟалару?

– Изыҟамлозеи, баԥхьа, Бабаду дбыкәхшахааит, баԥхьа! – лгәы ааҟаиҵеит, ибжьы аархааны Соуҟар.

Хьымца лышәҟәқәа ааизылган рыҭра инҭалҵеит, ашьҭахь инаганы аҟәардә аганахьшәа иныкәылҵан, ажурнал «Амцабз» аашьҭылхит. Аҿы аалыртын лкалҭ иныкәылҵеит, аԥхьара лҽазырхиауа. Абду ихы кыдҵаӡаны, имоҭа дылзыӡырҩуан, ажәак ааиаҩшәар ҟамлаӡошәа. Лара лаб ихаҭа нырцә дыҽҳәатәан, ихәыҷы лҵатәқәа ҵаны даналгалакь, саб акы шԥасеимҳәари ҳәа дгәыӷуа.

– Уажәраанӡа Хәына илакә ҳәа бзыԥхьауаз бысзаԥхьа, с-Гада хәыҷы! – имоҭа дзыԥхьашазгьы иаамырхьааӡакәа днақәиршәеит Соуҟар.

– Ибзиоуп, Бабаду, ибзиоуп. Уажәыҵәҟьа сузаԥхьап, – лҳәан, ажурнал абӷьыцқәа акакала иааихыршәшәо дышнеиуаз, амшә асахьа ахьаныз даннеи лҽаанылкылеит.

Аԥхьа лхы дҩаханы, лаб днаиҵаԥшит, иубома, уара сатәоубом, аха Бабадуҵәҟьагьы сара дысзызӡырҩуеит, иара иҭахқәоу ашәҟәқәеи ажурналқәеи сизрыԥхьоит ҳәа лхы днахыҽхәарызшәа...

– Ҽнак Амшәи Аеши ааицәажәан хьа-ҟәшәара ҳәа аԥсҭаҟа иеиццеит, – дналагеит Хьымца ажурнал аԥхьара. – Иахьырԥшаах здыруада, Амшә иаашьҭнахит хәырџьын дуӡӡак. Аеш – қьаса хәыҷык.

Ашәаԥыцҵьаԥ ҟатақәа ааимгәҳәо, амахә ꙍақәа аҟәҟәа-ҿҿаҳәа иааилаҵо, абна илаланы иꙍеиуан Амшә. Инкаԥа-аакаԥауа, аҵыхәа харшшала, уажәы-уажәы инашьклаԥалауа, Амшә иашьҭан Аеш.

Ицо, ицо, ицо, ашьжьымҭан индәықәлаз, амш ашьыбжьаарахьы инеиуаны еиԥш аан арҭ аиꙍызцәа ахьара ииааҵалеит. Инаԥшы-ааԥшуа ишлеиуаз акәым-кәа, иаамҵалеит хьаҵла дуӡӡак. Рыхқәа иꙍарыханы, инаҵаԥшызар, иаразнак рыблақәа ааимпит: рԥарчқәа хаххалаӡа, рцәақәа еимҿꙅыры-еимҿꙅыры, инырꙅәылышәшәаны ишынкаԥсара, ҵꙍак змаӡамыз ахьақәа аҿассы иаҿан иара.

Даараӡа иеигәырꙅьеит ахьаҟәшәацәа абас иаармарианы ахьа ра-цәа иахьақәшәааз. Ицәхаԥшь-цәхаԥшьӡа рыблақәа иаарыхгылаз ахьақәа рыԥсқәа ааиларҵеит. Рыҿқәа аӡы рзаауа иалагеит. Уимоу Амшә абзгьы ааҭнахын, аԥышә иныҟәнашь-ааҟәнашьит!.. Аешгьы агәы ныԥсасиин, аҵыхәа аарышәшәаеит!

Иаҳа илаҟәшәа иҟаз махәык инахьынԥашалан, али-ԥси рыбжьара аҵла иныҟәлеит Амшә. Махәык аҟнытә даҽа махәык ашҟа ииасуа, иқарм꙽ауа, аҵла аршәшәаара иаҿын иара. Ахьхьа-хьхьаҳәа ахьақәа ҿыдды икаԥсон ҵаҟа. Аеш ыҟәгьежьаауа иҟәшәаны, ахәырҵьыни ақьасеи ирҭанаԥсон. Аԥхӡы рылхәаҭа, тәамꙍахәк ааҟамҵауа, абри иаҿын дара...

Идырҭәит рхәырҵьын. Идырҭәит рқьаса... Маҷк иадамзаргьы инатәаны, рыԥсқәа ааиҭаркыргьы цәгьа ирымбо иҟан. Аха аамҭа рымамызт. Рышьҭахьҟа иццакуан: мышәҳәаара гәарҭак млагауа, аҭыꙍраҿы ран иазыԥшын. Аеш акә-зар, убрыгьы пацәа гәарҭак какан хәаԥсакгьы рымамкәа ауп рыҭраҿы иныжь-ны, ашьжьымҭан ишаарԥырҵыз.

Ахәырҵьын аашьҭнахит Амшә. Лаба дук ааҵарсуа, аҿаанахеит аҭыꙍрахь. Аешгьы, ақьаса ахы ааҿанахәан, иаашьҭыхны, аҟәаҟәа иныҟәнаҵеит. Иаҵақь иама, Амшә иашьклаԥалауа инашьҭалеит.

Ашәаԥыцҵьаԥ ҟатақәа ааимгәҳәо, амахә ꙍақәа аҟәҟәа-ҿҿаҳәа иааилаҵо, алаба аҵарсуа, икараха, иқьыԥаха аԥхьа игыланы иааиуан Амшә. Икаҳа-бꙅалауа, ашьамхқәа ааҵаҟәалауа, уажәы-уажәы аҟәаҟәа ақьаса ныҟәꙍыруа, ꙍаԥхьа иаашьҭыхны инаҵалауа, Амшә иашьҭан Аеш.

Арҭ реидарақәа абасҟакҵәҟьа ирзыхьанҭарамхаргьы ҟаларын, дара иан-рааз еиԥш, рымчқәа ҭаны иҟазар! Аха Амшә – амшәынҵыра акыр иахысхьан, Аешгьы – ишажәра иажәхьан...

(Иацу ыҟоуп)

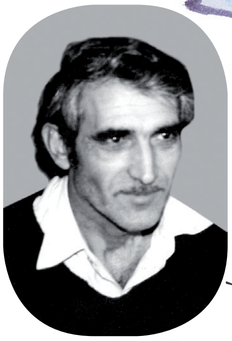

85 ш.

Сарион Ҭаркьыл

СЫԤСАДГЬЫЛ

"Сылашара, сыԥсадгьыл,
Абас улахь зеиқәузеи?!"
Д. Гәлиа

Улахь зеиқәузеи, Аԥсны?
Уҵарадам иахьа, ухәыдам,
Уҵеицәагьы иахьа ихыдам,
Рыҩны иҟоуп, уара уҟны.

Улахь зеиқәузеи, Аԥсны?
Наҟ иагазгьы арахь иааиуеит,
Амҩа иашьҭоуп, иԥшааиуеит,
Амҩагь иқәлоит иласны.

Иаадыруеит,
Сара избоит:
О, хьаак анумам ыҟаӡам,
Умшәа-умырҳа узныҟәаӡом,
Зегьгьы ҳзыҳәан
Уара ушәоит.

Ламыс змаӡам џьоукгьы
Уара уҵәылхра иашьҭоуп,
Аҟәараҕ ркуп, аха иашьҭуам,
Ныхак иашьаҳаит даргьы.

Ҳазша ибоит,
Зегь ибоит:

Ҟамак дагоит зҟама ҭызхыз,
Ахы дагоит ашәақь шьҭызхыз,
Шҳамла иҭәугьы шҳамк дагоит.

Ҳамш еилгоит иахьа-уаҵәы,
Аԥҭа еишьылқәа цоит ихыҵны.
Зегь аабазшәа усҟан ԥхыӡны,
Агәра зымгогь дҟалашт аӡәы.

Нас улахь зеиқәузеи, Аԥсны?

АХАҴАРА

Саб игәаларшәара иазкны

Ахаҵара – нцәа ҳамҭазам,
Ирымшеит ашацәа.
Мап, аӡәгьы иҳәамҭазам:
Ухаҵара нҵәап!..

Ирылоуп зегьы ахаҵара,
Дҳамам ҳара атәы.
Ииуеит ҽнак ахаҵара,
Аха ииуам иԥсратәы...

Афырхаҵа даныҟамгьы,
Ихаҵара ԥсӡом.
Уи цаны ҩныҟакгьы
Аҽыҵәах итәаӡом.

Уи зегьы ирзеиԥшуп,
Уи зегьы иртәуп,

Агәкаҳара зԥеиԥшу,
Ԥхьаҟа игатәу –

Зегьы иара рыхоит,
Бираҟҵас ирхагылт.
Зегь иара рыхәоит,
Ифырхаҵаран игылт.

Мап, хаҵарак кылаӡӡом,
Иузкажьуам еизҟьа,
Аха еснагь иазгылаӡам
Ахаҵара абаҟа.

Инхоит уи баҟадагьы,
Баҟа аҭахӡам.
Ахаҵара уи адагьы
Иҟоуп иҕәҕәаӡа!

АДУНЕИ АНҬЫНЧЫМ...

Ақәа анлеиуа саргьы сылахь еиқәуп,
Лаҕырӡушәа збоит ақәа-цыракәа,
Сгәыҕрақәагь мҩасуеит нҵырада,
Ақәа анлеиуа – саргьы гәҭыхак сакуп.

Ажәҩан гәамҵуазар – иҭынчым са сыгәгьы,
Еидарак ықәыҕәҕәоит саргьы сыхәда,
Сыԥшуеит аҵлақәа ирхыкны: исыхәода?
Ажәҩан гәамҵуазар – сгәамҵуеит саргьы.

Адунеи анҭынчым –аҵысгьы ҿнаҭӡом,
Избоит: џьара гәнаҳарак ҟалеит,
Нас иқәа-цыраны алаҕырӡқәа леит.
Адунеи анҭынчым – ашәагьы зиӡом.

ШӘГЫЛ ЗЕГЬЫ!

Ҳадгыл ҳапхьеит, ҳажәҩан ҳапхьеит:
«Аԥсны аҵеицәа, шәгыл зегьы!»
Иахьа инҳажьыз – уаҵәы иҳагхоит,
Аган шәавамхан аӡәгьы!

Иахьоуп данубо ихаҵаз,
Иахьоуп ианыӡбахо зегьы –
Иахьа зҿыӡӡаз, иахьа ихьаҵыз
Дыԥсит, уи дыҟам зынӡагьы!

Аԥсны аҵеицәа, Аԥсны аҵеицәа,
Аԥсны зыҟәгәыӷуа шәара шәоуп!
Шәаамҭа ааит, шәгыл аӷьеҩцәа!
Шәаамҭа ааит, уи– уажәоуп!

Шәнеибац, шәнеибац, шәнеибац,
Аԥсны бзиа избо зегьы,
Ахаҟәиҭра мра кацеиларц
Аԥсынтәылан есҟьынгьы!

Мап, ахьаҵра залшом уаҳа –
Шәышьҭахь иҟоуп шәаб ишәхымс!
Ибоит Анцәа, ишәыдлом гәнаҳак –
Шәхыс! Икылкаан шәхыс!

О, ҳаиӷацәазар – ҳаиӷацәоуп,
Нас ҳаилгап иахьа нахыс.
Иаҳнырҵаз ахәраҟәа рацәоуп –
Урҭ рзынгьы шәхыс!

Шәхыс – Аԥсынтәыла ахьӡала
Иҭахаз зегьы ршьа аурәзы!
Шәхыс – ахаҟәиҭра ахьӡала,
Шәхәыҷқәа уаҵәтәи рԥеиԥш азы!

Шәнеибац, шәнеибац, Аԥсны аҵеицәа,
Аԥсны зҟәгәыӷуа шәара шәоуп!
Шәаамҭа ааит, шәгыл аӷьеҩцәа!
Шәаамҭа ааит, уи – уажәоуп!

Самсон Ҷанба

АГӘАҞАШӘА

(Иҟалахьоу)

Иатцәаха, дәыпшӡак ахра ирыгәҭылак иҟан. Агәҭа, амахә ртаға ажәꚙан иалатца, ажәытә ажәабжь агәытцатцәахы игылан ҭәатцла дук. Атцаҟа еикәша итәан аҵьажәлар.

Ирылацәажәон аусқәа.

Ҿымҭ еиқәыӡырꚙуа ирхагылан ахрақәа.

Ажәа иҳәон Ҳаҵьмаҭ, ақыҭсовет иаиуаз. Маҭтцас ирлакь ихы иакәыршан ахҭырԥа шкәакәа. Ижакьа ӡхыҿҿара шәахтцас тцаҟа илеиуан. Дцәажәон кыраамҭа, тцаҟа дыԥшуа, илабашьа ытцарсуа. Зны-зынлагьы ихы дꚙахон, илаԥш гәхьаак хтцаны, иҵьымшь инарытцырԥш хара инаиршәауан.

Даалгеит иажәа…

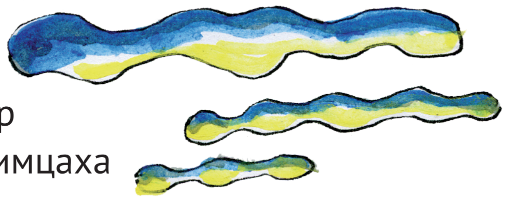

Ирылацәажәеит аусқәа, иалгеит аизара, аҿар аӷьӷьа рыхга иааикәагылт. Ашәаҳәареи акәашареи имцаха иҩеибакит.

Иԥыруа, ишьацәхыртәуа иаақәлеит аҿар…

Рабацәа ргәы иахәо, еиҿаччо ирыхәаԥшуан, иҿыхазшәа ргәы иабо…

Изымычҳаит лыгажәык. Ашырҳәа дҩаҵҟьан, иҟама ахы дламҵасны, дшьацәхыртәуа даақәлеит… Аҿар ҩеицралт… Агәақь-агәақьҳәа ахысбжьқәа аагеит… Ахәшәыблы аарылачит.

–Мап, ех, ус акәмызт!.. Адгьыл сшьапы ықәмырс акәын сԥыруа сшыкәашалоз, аха уажәы сыбаҩ хәарҽхеит, – иҳәан, дыччо днеин, итәарҭаҿы днатәеит.

Ашәа ааихсыӷьт. Аҿар гәҿыӷьра ааруит.

– Ҳабацәа, ишәҳәа ажәытә ашәақәа, – рҳәан иркит.

– Аҿар рҳәатәы аауроуп: иазыӡырҩааит, ирхадмырштааит ҳабацәа рашәа, ажәытә ҭоурыхқәа, – иҳәан, иаацәыригеит Ҳаџьмаҭ «Агәаҟашәа».

Аӷыуҳәа иаадырӷызит ашлацәа.

Ашәа угәы акуа, адәҟьаш ааҭнарҭәааит, ахрақәа инырныҩ-аарныҩит.

Ҳаџьмаҭ ихы-игәы азышьҭ ашәаҳәара даҿын иҽаҭаны.

Ус кыр ашәа рҳәон.

Ашәа ааԥҵәеит. Ацыԥҵәаха нархылҵын ицан ахра инаахеит. Агәаҟашәа рылахь ааиқәнаҭан, еиқәызырҩуа ҿымҭ илеилатәеит. Бжьык гомызт, аҭәаҵла ду абӷьы ашәыршәыррада. Даақәыԥсычҳаит ӷәӷәа Ҳаџьмаҭ, ихы неикәаҽит.

–Ииуазеи, Ҳаџьмаҭ? – рҳәан, иаарцәымыӷхеит икәша итәаз.

–Акгьы… ус ашәа… – иҳәеит илахь еиқәҵаны Ҳаџьмаҭ. – Ижәдыруоу ари ашәа зыхҿиааз, иаҭоурыху? – Ишәасҳәап, шәааӡырҩы, – иҳәан, дналагеит.

* * *

Акрааҵуеит уи ҟалеижьҭеи.

Канџьак амала ицон Ҭыркәтәылаҟа. Аԥра ргыла амшын ихын иныршәааршәуа, ԥарԥалыкьк хшәалазшәа..

Аканџьа игон ҭыркәаак.

Аԥынҵаҿы дықәтәан,ихәыцырҭа дуны, Чаҳмаҭ иҭаацәа иманы.

Урҭ ашьҭахьӡатәи амҳаџьырцәа ракәын. Аҳәынҭқари ашьхаруааи реисра аҵыхәа ԥҵәеит. Амҳаџьырра еиқәтәаахьан. Аурыси аҭыркәаеи реибашьра ашьҭахь акәын.

Еимырҵәаз, ирблыз иқыҭаҿы Чаҳмаҭ иҽаанкыланы дыҟан.

Амшқәа аиасра иаҿын. Ашьха ианыҩуамызт уаҳа аԥацәа рашәа. Ахәқәа, аԥсҭақәа, архақәа ирҭагылан, ашәы ршәушәа еиқәаҵәаӡа, ицәыббылӡа аҩнқәа рышьаҟақәа, рбаҟәқәа.

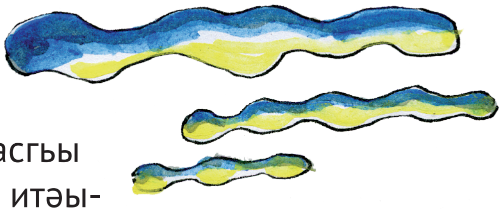

Аҵх лашәын, иеиҭымхаз ақыҭақәа рҿы иуыууа иааилалон алақәа, ицаз ирыхьӡәыуа, насгьы тыки ԥсаатә заҵәыки кьыиуа. Чаҳмаҭ акыраамҭа итәыла игәы азыбылреи, иашьцәа рқьамҭажәқәа иқәыблааз кажьны Ҭырқәтәылаҟа ицаз рыгәхьаагареи деимаркуан, дгәаҟуан. Еиҳарак аҵх лашә кауа, бжьык мго иқыҭа ҭацә инышәынҭраха ианаахатәалак, изаҵәра иацнаҵон, игәы ԥнажәон.

Аҵыхәтәан изымычҳаит алыгажә...

Афырҳәа иҽааидкылан, иҭаацәа иманы ддәықәлеит Ҭырқәтәыланҟа, иашьцәа амҳаџьырра иахьагаз.

Дылбааит Чаҳмаҭ иҭаацәеи иареи амшын ахь. Агаҿа иаваз ҭырқәа канџьак иаманы ихылт амшын.

Амш каххааи аҵх лашәи рҽееиҭакуа инеиуан.

Аҵх лашьца дамраны иқәыӷәӷәон. Алыгажә дыӡны ихы ибон.

Дықәтәаан дкәаҩӡа аканџьа аԥынҵаҿы Чаҳмаҭ дыгәхьаауа. Зны-зынла ихы дҩаханы илаԥш неиршәуан Аԥсныҟа, аҵх лашә, ирацәаашәшәыраха иԥырагылан. Хыхь иханы, ажәҩан иаҵан икәицха аеҵәақәа. Илаԥш рыдхалон. Иқыҭақәа збылуаз амца иацыԥхьны ибон.

Амшын ахьарчҳәа аканџьа иаадсылоит. Чаҳмаҭ ихәыцырҭа ааихҟьеит. Дхыршәлан амшын, Аԥсны дацәызҭ, иаԥхьаҟа ишьҭан дахьцо цәыршәагаха, ишьҭахьҟа – еиқәыблы итәыла, ҟәараӷла ихәарны...

Аҭырқәа гаҿа ршьапы нықәдыргылеит зтәыла ныжьны ицоз.

Кыраамҭа ҿымҭ ихықәтәаалан амшын. Чаҳмаҭ иҭаацәеи иареи рылаԥш шәаԥырҳаԥуа иқәхеит ирымбацыз атәыла.

Ԥсык зхоу убомызт.

Ицәыҩҩажәӡа, ибылӡа ишьҭан улаԥш ахьынӡанаӡоз. Амра амца анаркуан атәыла. Ичуанршха ирхагылан ажәҩан, ибылуа амҳаџьырцәа.

Идәықәылт инеишьҭаҳауа, рыла ахьынаԥшуаз. Мши-ҵхи иргәаҟгаха инарыԥгылт.

Ибылуан, иԥсылмыткуан, реирыӡ ҭацә уаҳа рӡышара иахәомызт.

Ацәҳәыра аԥсра аахыҩлеит.

–Аӡы-ы-ы! – ҳәа ус акәша-мыкәша аазхьызшәа игеит. Уи аҭак бжьны ус хыхьынтә иааҩит:

–«Кьыу! Кьыу!»

Рханы ауарбажә рхагьежьуан.

–Ааигәа аӡыхь! – ҳәа рыхшыҩ-шаба назцеит. Рылақәа ҭырхаха зегь наҵаԥшит.

Иаархагьежь-рхагьежьын ауарбажә, ахәымпал еиԥш хланҵы инҭалт.

Иахьтәо ҳәа иназыҭрысит агәаҟцәа. Аха иламӡакәа аҽҩышьҭнахит, икәалааауа аҿыҩанахеит рылаԥш ахырԥшы. Раԥхьаҟа ажәҩан илалаӡ ицеит.

–Ҳҭахоит! – иҳәан, дааӷьаҵәы-ӷьаҵәит Чаҳмаҭ.

–Саб! – ааҭирҟьеит Ҭемыр, Чаҳмаҭ иԥа, – сашьҭалоит ауарбажә!

Игәы былуа днахьыԥшын, ашырҳәа иҿыԝеихеит.

Чаҳмаҭ иԥа уаҳа дыхнымҳәит.

Иаанхеит рымалазаҵәык – ран аҭакәажәи лыҷкәын аиҵби.

Аҳәыгәра аҟә адгьыл шы аабӷьаҭны инеиварҵеит Чаҳмаҭ иԥҳаи иареи.

Ԝынтә амш аҵх аԥсаххьан.

Ахымш ишлеиуаз аԥсы илеихагылт. Ҭемыр иакәын.

Ииаст даҿа мышкгьы.

Лыҷкәын изышара иацлоит ҳәа дшәаны аӡы аӡбахә лҿалыршәуамызт иан, аха аԥсрахьы данынхыҟәгыла: «Аӡы!» – ҳәа аалыҿҟьеит.

Ԥсыхәа амамызт.

Иҿеноуижьт ҵаҟа лԥа, иан дахьышьҭаз длыцԥсырцы.

Аԥсра ргәы анакы, аҷкәын «Агәаҟашәа» ааиҿшәаеит.

Иан, аԥсра иаҿыз, лыԥсы ааизылган, лыҷкәын даалгәыдырӷәӷәала иааиц-лырӷызит.

Убас, ацәҳәыра былраҿы рнапы еикәырша «Агәаҟашәа» иаҿын ани ԥеи.

Рлымҳа иааҭаст дырԝегьых «Кьыу! Кьыу!» ҳәа. Ауарбажә кәалаауа ҵаҟа иҭалт, аҳәыгәра илавашәеит.

Аҷкәын дԝаҵҟьеит, дгәаҟуа иҿынеихан, аҳәыгә дыԝхаԥалт. Ҵаҟа ахь-хьаҳәа аӡыхь ыԥхәраауан.

Ауарбажә шәан, иббаӡа хыхь иԝхалт.

Ауапцәа хылԥа аӡыхь инаҵеикит.

– Сан!.. Аӡы!.. Аӡы!.. – иҳәан, дыԝуа днеин, иан лҟьышә иныҟәикит.

Хыхь ирхагьежьуа ирхан рыԥсы еиқәзырхаз ауарбажә.

* * *

Ани аԥеи иааит Аԥсныҟа. Дук мырҵыкәа лара дыԥсит.

–Лыҷкәын?

–Уи шәаԥхьа дтәоуп. Уи сара – Ҳаҵьмаҭ – сакәын.

Уи иҳәан, ихы дԝахеит. Илаҟәа игәаҟра рхубаауан. Иааихҟьеит илахь-еиқәҵара.

Ҳаҵьмаҭ илаҟәа ааихаччеит, дааԥышәырччан, ус нациҵеит:

– Уажәы, дадраа, иагеит ажәытәра уи Агәаҟашәа!.. Ашәа гәырӷьа цәыр-ҵит уи ацынхәрас! – иҳәан, аҿар рахь ихы неирхеит: – Аҳа, дадраа, ишәҳәа акомҿар рашәа!

Аӷьеԝҳәа иааҭдырҟьеит аҿар ашәа имцаха. Ахәҟәа иашәаха инеиныԝ-ааиныԝит.

АЖУРНАЛ «АМЦАБЗ» САСЦӘАНЫ ИАҬОУП Б. У. ШЬЫНҚӘБА ИХЬЗ ЗХУ АҞӘАТӘИ АБЖЬАРАТӘ ШКОЛ №1 АҴАӶЦӘА

САБ ИАШЬА

1992 шықәса, нанҳәа 14 рзы Қырҭтәыла Аҳәынҭқарратә Совет архәҭақәа Аԥсны иалалеит. Аибашьра ахы акит. Аиҿахысрақәа ирылагеит.

Аԥсуа жәлар аӡәыкны игылеит рыԥсадгьыл Аԥсны рыхьчаразы. Убарҭ дыруаӡәкын, усҟантәи аамҭазы 17 ш. зхыҵуаз, Казан аҵара иҭалаз, зыԥсадгьыл бзиа избоз, аԥсуа гәы зызҭаз арԥыс еилҟьа, саб иашьа Арӡынба Алхас Виачеслав-иԥа. Уи аибашьра ианалага, иҵара ааныжьны дааит иԥсадгьыл ахьчара. Арӡынба Лиосик Басиаҭ-иԥа напхгара зиҭоз абаталион далан. Иара иӶызцәа аибашьцәа зегьы раасҭа қәрала дреиҵан, уаангыл ҳәа иарҳәон, аха иара имуит. Аибашьра ахы инаркны аҵыхәанӡа деибашьуан.

Ажәыларақәа руак аҟны, Гәымысҭа аӡиас ианыруаз жәамш дыӡны дыҟан, аԥсреи-абзареи дрыбжьагылан. Ирацәаны афырхаҵара ааирԥшхьан. Ианашьан Агәымшәара амедаль.

Сара саб иашьа, сара сзыҳәан, сгәаҵаҿы даанхоит дфырхаҵаны, дхаҵа ҁьеиӶны, зыԥсадгьыл, зыуаажәлар зыхьчоз фырхаҵаны.

Саламеиа Арӡынба

ДАДУ ИАЖӘБЖЬҚӘА

Даду иажәабжьқәа срыманы
ахәыцрақәа сыргоит.
Гәымшәарада рабџьар шьҭыхны
ԥхьаҟа ишцоз снарбоит.
Рыԥсы шақәырҵаз аԥсадгьыл!
– ҳашьцәа, Аԥсны аԥацәа,
Аԥсны какаҷха ишәҭларц,
абиԥара иазҳаларц.
Ус иҳәалоит даду:
– "Узҿу уаҟәыҵын, ԥхьа уцала,
уԥсадгьыл бзиа ибала!"
Иҟамлааит уаҳа аибашьра,
Ишәҭлааит Аԥсынра!

Аинар Думаа

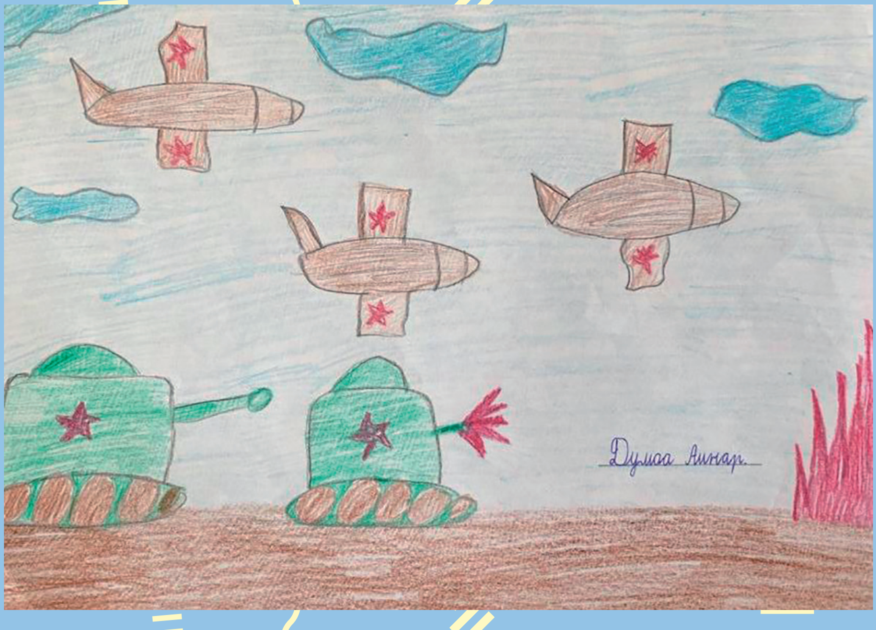

АИБАШЬРА МАП!

Нанҳәамза 14, 1992 шықәсазы Аԥсны иалагеит аибашьра. Ҳаԥсадгьыл дақәлеит аӷа хәымга, ақырҭуа. Аԥсны иқәынхоз хәыҷи-дуи аӡәы дхьамҵит, еидгыланы аӷа иҿагылеит. Ҳара ҳаруаа ԥхьагылаҩыс дрыман Владислав Григории-иԥа Арӡынба. Убри аҽны инаркны иҳавагылан нхыҵаа ҳашьцәа. Аибашьра агәҭа далагылан сабгьы. Ешыратәи афронт аҟны, атанк дақәтәан. Уи атанк иахьӡын "003 Сасрыҟәа" 1993 ш. цәыббрамза 30 рзы ҳаибашьцәа Аԥсынра Аиааира азааргеит.

Бадис Папба

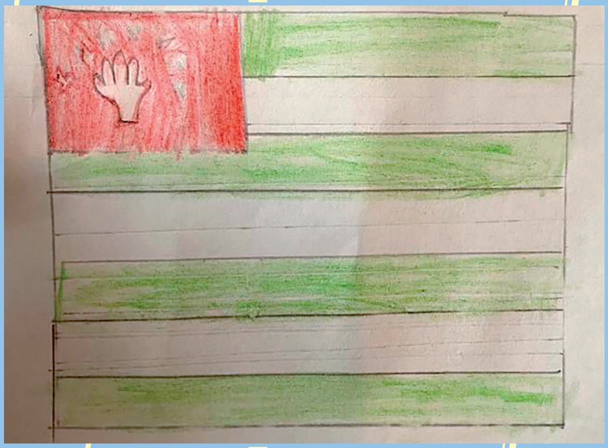

АИААИРА АМШ!

Аԥсны Аҵьынҵьылатә еибашьра 1992-1993 шықәсқәа рзы ицоз, цәыббра 30 рзы Аԥсадгьыл аҵеицәа Аиааира азааргеит.

Ҳаԥсадгьыл ахы иақәиҭхеит, ақырҭуа фашистцәа Аԥсны иалырцеит. Аиааира Амш аҽны Аԥсны зегьы ахьынӡа-наӡааӡо ашәҭқәа шьҭарҵоит иҭахаз рбаҟақәа рымҵан. Урҭ афырхацәа ирыбзоураны ҳара ҭынч ҳанхартә-ҳанҵыртә аҭагылазаашьа ҳамоуп. Ҳара ахәыҷқәа иаҳуалуп иҭахаз рхамшҭра, рҳаҭгәынқәа рхылаԥшра, рҭаара, ррыцқьара.

Владислав Аҩӡба

АИААИРА

Ирлас иаауеит Аиааира Амш,
Ҳгәырӷьо ҳаԥылоит ҳара!
Наунагӡа хашҭра рықәым,
Зхы ақәызҭаз Аԥсынра!

Асҭанда Шариа

80 ш.

Витали Амаршьан

АҬОУБА – АԤСАДГЬЫЛ ҼНАХУЕИТ

Уаҵәҭәи амш згәыҕраҿгьы инымхаз, ибжьыдоу илаҕырӡыдоу, ахаҳәҵәӄьа иаламӡо згәырҩа зыҩныҵӄа иҭакӡаны, иҳашҳатәрахахьоу инаур иагәылҩны иуаҳауа, зԥазаҵә Иԥсадгьыл дахьахҭниҵаз мацарала згәы ӄажаны, зыжәлар ирацәажәарц зыӡбаз аб, арҿиаҩы ибжьы фырхаҵа бжьуп. Уи ҽхырцәажәарам, мҵақьақьарам, агәырҩеи ахьааи ирхылҵыз гәҭыхажәоуп.

Зыжәлар рхьаа зхьааз, гәырҩа дусгьы измаз, заанаҵы шанаҵас изнырхьаз, маӡа-аргама иаргәамҵуаз апоет, ашәӄәыҩҩы Витали Амаршьан илахьынҵахеит, иара ишиҳәаз еиԥш, ижәлар ирлахьынҵаз.

Уи иԥсҭазаара зегьы, ихәыҷра ашықәсқәа инадыркынгьы, дызнысыз имҩа уанылан уҿаауахар оумашәа иумбарц залшом аимхәыц рыԥхреиԥш ихҭысқәа злеихаԥсоу ахац ԥҵәашьа амамкәа, деиқәӄьашо, ахра еилаҭәахреиԥш дыӡрыжәны ацәгьеи абзиеи рыкәа дҭысны, адоуҳамч дагәыҵакны шьап ԥынҵала абахә ҭакнаҳа даҿысны дшаауаз.

Иаҳҭоубоуп – рҳәеит Аԥсадгьыл аҵеицәа гәлымҵәаахқәа – ҳхы шуқәаҳҵо – иагьынарыгӡеит урҭ рҭоуба. Аԥсадгьыл ахьчаҩ иаб, ашәӄәыҩҩы Витали Амаршьангьы исҭоубоуп сыҷкәын заҵәи уи иҩызцәеи рфырхаҵара абаӄа шазсыргыло иҳәеит илшоз дырны: «Баӄас сшәызгылаз сара ихаҳәхаз, шәыхьӡи шәыжәлеи бзанҵы имҩашьо, сгәы ианызааит ихьӡыркны». Абас иҳәоит уи иажәеинраала «Адунеи иадыруаз» аӄны. «…Сдоуҳауп зегь раԥхьа игыланы аԥышәара дуӡӡа иахысуа, уи ҕәҕәоуп аҵыр еиԥш, сақәгәыҕуеит…» – иҳәоит ашәӄәыҩҩы. Аха… аха…

Витали игәырҩақәеи ихьааи илдмыршеит сынтәа, цәыббрамза 22 рзы, ииубилеи мшы аԥылара, уи иҷкәын Беслан ида иазгәеиҭарц иҭахымхеит. Аҭоуба – Аԥсадгьыл ҿнахуеит. Уи рылшеит аби аԥеи Амаршьанқәа Виталии Беслани.

Витали Амаршьан

СЦӘА-СЖЬЫ ҠСЫРГЬЫ...

Ашәышықәсақәа рнаҩс, ҳапхьаҟа зны,
Аԥсыуак дҭынчӡа дыштәоу иҩны,
Игәиҽанӡамкәа ашә аатуеит,
Аԥша иаанартызшәагь ибауеит,
Аха аԥша акәӡам иаазыртуа,
Са соуп иҩнало усҟан уа!

Изалшом хаҭала сибарцы,
Избанзар иҩналоит уахь сыԥсы.
Сцәа-сжьы ԥсыргьы, о, мап, бзанҵы,
Ари адгьыл иқәҵуам са сыԥсы!
Ашәышықәсақәа рнаҩс, ҳапхьаҟа зны,
Сыԥсы ҩналоит аԥсуа иҩны!

Ибызшәа мыӡкәа иго-имго,
Иҵасқәа мырӡкәа иго-имго,
Инхашьа-инҵышьа... зегь збарцы –
Сыԥсы ҩналоит аԥсуа иҩны!
Сцәа-сжьы ԥсыргьы, о, мап, бзанҵы,
Ари адгьыл иқәҵуам сыԥсы!..

АШЬЫЖЬТӘИ АҾЫХАРА

Ага ҿыхеит, ашьха ҿыхеит,
Аӡиас ҿыхан иццакит.
Ажәҩан ҿыхеит, амра ҿыхеит,
Адгьыл ҿыхан ашәҭқәа ааԥшит.

Акәаскьа ҿыхеит, ашҭа ҿыхеит,
Ауаҵьаҟ ҿыхан – амцабз – ҭрыст!
Адәхәыԥш ҿыхеит, амҩа ҿыхеит,
Абна ҿыхеит – хара нҭыҵ...

Уҿыха, уҿыха, сашәа уҿыха,
Уҿыха, сашәа, уеилыхха,
Ҿыхара зқәымгьы уара ирҿыха,
Ибжьаӡран иҟоу еиқәырха!

АМРА АНҬАШӘОЗ

Амра анҭашәоз, сыԥсы ацҭашәарцаз,
Маҷк иааҭгылан исзыԥшит.
Сыԥсҭазаара зынӡа ишшәарҭаз
Сцәа ианырын сааилашит.

Мап ацәыскит амра ацамҭаз,
Изулакгы сҽынсырхеит.
Нас дырҩегьых ҿыц ашамҭаз,
Амра ангыла иаасҿаҷҷеит.

«Адунеи хҭылҵда иқәухуазеи,
Дыҟаӡамкәа уԥа гәлымҵәах!»
Хгашьа змам аҽыԥныхәа снаҭеит,
Схы-сгәы салнарԥшит еиҭах!

Ус дырҩегьых саргәыбзыҕит.
Сгәыднакылеит сԥа ицынхәрас.
Еимгеимцарак схьаа еихсыҕьит,
Амра сеигәырҕьеит хәыҷҵас!

Иахьцоз сашьҭалт нас сымԥшыкәа,
Сацҭашәаҵәҟьарц ианҭашәо.
Аха дырҩегьх са смышьҭыкәа,
Наҟ инӡаалт еикәаԥхо.

«О, Анцәа Ду! Ахьышьаргәыҵа!
Изсуҭазеи лахьынҵас –
Сеилаҳауа адунеи аԥырҵра,
Пырҵшьагь сымамкәа зынӡас!» –

Ас сыгәжәажәо сшылак-ҩакуаз,
Шьарда аамҭа наскьеит.
Аҵх дуӡӡагьы сышгәаҟ-ҵәаҟуаз,
Ҿыц иҟьаҟьаӡа иаашеит.

Ишгылац еиԥш амра ангыла,
Сеиҭаԥылеит уи ҩаԥхьа.
Сеиҭагәыднакылт гәыблыла,
Сеиҭаннажьит хәылбыҽха...

Шьҭа ес-шаргьы ҳаикәшалароуп,
Сԥа сахьишьҭоу изҿыҭуа.
Ес-иԥслакгьы ҳрыцыԥсларoуп,
Хрыцилароуп ес-ииуа!

АԤЫЗА

Пызада изныҟәом ашәарахқәа,
Аԥсаатә ԥызада иԥырӡом.
Ахрақәагь иргәылыҳәҳәоит ахра,
Руак хра-гәаԥшьымхар ауӡом!

Ҳзықәшәааз гәаҭан, имҳәа-мырза,
Ҿыц даҳзылԥха, ҳагәацаракны,
Анцәа дҳаиҭеит ҳара аԥыза,
Ҳҿахәы иҳәарцаз дылбаашьҭны!

Изгәаӷьхьада иигәаӷьызгьы,
Агәылшьап асаса еихырҟаны,
Иҭахуп иацәигарц иафахьазгьы,
Иҭахуп ирхынҳәырц ҳ-Аԥсны!..

Ҳаит амарџьа, шәеиҵамха,
Аӡә уеҳьоумкын ушәаны!
Зџьынџь аҵеира уажә иаԥсамхаз,
Ахаан дҟалашам даԥсаны!

Ас афрауаҩ данҳаԥыза,
Анцәа данҳаиҭа уи дразҟны,
Цьарак ҳаилаҵаап, ҳаиԥшны ахызаҵә,
Ҳнеилымшәо ҳнеилап ҳаихьыԥшны!..

АХАҴАРАШӘА

Ахаҵарашәа ахацәа ирҳәароуп,
Ашәаыргәында изҳәаӡом.
Ахаҵарашәа ҳгәы ҭнагароуп,
Иара шжәытәӡоугьы иажәӡом!..

Изҳәо срылоуп ахаҵарашәа,
Иззырҳәогь среиуами хазы.
Здоуҳа хәу соуп, -
Шәынтә сеиҭашәоит,
Аха исхыԥӡауам сыԥсы!..

Ҳаит амарџьа, ахаҭарашәа –
Ахацәа ӷьеҩқәа иааҭшәырҟьа!
Ишәымуроуп ҳда-ҳшьа хьшәашәар,
Ҳашәмыргароуп агәыҭҟьа!..

Ашьаӡа-ҟыӡа ҳалыжәгароуп,
Атымитыша ҳаҭганы,
Ҿыц дунеикахьгьы ҳажәгароуп,
Иҿыцу ашәа ҳахьырԥшны!..

АДУНЕИ ЛАША

Амшын кеикеиуа, амра шеишеиуа,
Аҳауа ӡыхьҵас еилыхха,
Ага савалан сахьнеиуа,
Адунеи сԥылоит ихьӡыркха!

Адунеи дуӡӡа сгәыдыҳәҳәаала,
Исыма сдәықәлоит са сахьцо.
«Сызлашьҭухи уара ухала?»
Исахәыҭхәыҭуеит аԥсыԥ сындо.

«Сыззуҭахыз дыҟаӡамеи,
Баша усеигәырӷьеит шьжьымҭан!..»
Цәыкәбарк нахьысит ҩаԥхьа сӡамҩа,
Ҿыц дыгәхьаазгеит с-Беслан!

Адунеи дуӡӡа сгәыдымӡало,
Ус саатгылоит, сыбжьажьо.
Иара даацәырҵын, дысгәыдхахала,
Адунеи сымидоит ҳахьцо!..

1996.

Илларион Гьерхьелиа

БЫҚАЦИ

Ажәабжь

Саныхәыҷыз, абас жәашықәса ракәхарын исхыҵуаз, исгәалашәоит, ҳаҩны арахә, аџьмақәа ухәа ирацәаны иҳаазон. Саб урҭ даарыцрымҵуа дрыцын, иаргьы ибон ишиԥылауаз, ишицааиуаз, рааӡара акыр ишуадаҩызгьы, ихы иԥсы рыхҭниҵон. Уаха абна џьара акы ылахар, уи хьаа дуны изҵысуан, имԥшаакәа дгәаарломызт. Ус шаҟантәы!

Саргьы сыхбыџшәа саныҟала инаркны, аџьмақәа ргәыбылра сиркит, иаҳараӡак зинтерес сымаз аӡарақәа ракәын, иԥшӡа-ԥшӡаӡа, ихаакәакәараӡа, ранацәа ирыҵаланы ианырцәоз, сырхылаԥшуан, еилсыргон. Аџьмақәа рызхара иҳәны амӡырха ианааҭалалак, угәы иазҳәауан, ашҭагьы аақәдырҭәаауан. Абра ирылан иссирыз ӡыс баҕьык. Уи ианиз инаркны схы азыскит егьырҭ ирылкааны ааӡара. Убри аҟара иԥшӡан, атәыҩа хәыҷқәа цқьа илнамгацызт, акьыркьтамқәа ашәҭ апытҟәырқәа реиԥш итатаӡа ацламҳәа иаҵакнаҳан. Бықаци ахьӡысҵарц сыӡбеит. Цәгьала ҳаишьцылеит иареи сареи. Сахьабоз иҩны исԥылон, нас ҳаибарбылгьо ашҭа ҳақәын, акшашьагьы асырҵеит. Ашьҭахьтәи ашьап хәыҷқәа ирықәгыланы, хыла атахҳәа сҭаҷкәым ираҵәаны искыз иасуан. Уажәшьҭа идухеит, атәыҩақәагьы ыршаны иахагылан. Ажәакала, уаҳа назҭахым ашьтәа наӡа-ааӡа ҳәа ззуҳәаша акәны иҟалеит. Абнарахь ҳанцоз иара азын фатә хәыҷқәакгьы азызгалон, ҳафатә зҭаз ахәырџьан иҭаҵаны. Шьыбжьон ԥсшьара ҳәа ҳанаатәалак, са сахьыҟоу иааины ахы сыднашьылон, абжьгьы ныҵакшәа иаргон. Саргьы иаҭахыз сымдырдуази, ахәырџьан иҭаз иааҭарцәны иаҿастҵаанӡа исԥырҵӡомызт. Асҟатәи џьма рацәа ахьыҟаз, ашьтәақәагьы рылан хәбаҟа. Урҭ зны-зынла абтәра иашьҭаз аџьмақәа еимакны тәыҩала еиндаҭлон, аҿах-саххәа ртәыҩақәа еиҿакшауа. Бықаци зегьы ириааиуан. Ианеидҕьышкылалак, уаҳа нарылымшо ианааԥсалак, наҟ иааиԥырҵуан. Иаргьы ахашәахы амбо, аиааира шагаз удырратәы ахы унарбон, нас зегьы раԥхьа игыланы аҿынанахон.

Абахә ма аҵәирҭақәа ахьамоу аҭыԥқәа рҿы, иааины ианхықәгылалак, убас хәмаррак азҵысуан, зны ахықәалаа еиԥш иҭалон, нас атрымтрымҳәа иԥо ахаҳә дуқәа ирықәԥало, иааҳәны цыгәхыршәҭ ҟанаҵоушәа. Уи сара иахьызбоз сызхара ачча сызнарҵысуан. Иҵегь сахәаԥшландаз схәо сааҟалон.

Аҩныҟа ҳангәаарлоз, амҩахыҵырҭақәа ахьақәшәоз зегьы иара иадырууан, аџьмақәа зегьы иара иашьҭаланы ахуҳәа ҳашҭа иааҭалон.

Ҿнак зны, саб аҵла дықәланы икаиҿон, ҳаҩны азааигәара. Абра иҟалеит уи аҿны акыр сгәы сзырхьыз, сагьзырҵәыуаз ахҭыс.

Аҵьмақәа иҳәуа иахьимҵаз, ахацқәа руак абӷа иҩалҟьан амгәацәа кылжәан ишьҭанаҵеит. Ҿиҭит, уааи, абааԥсы ҳәа. Снеизар, сышьтәа абаҟоу ашьа ацрыкәкәа илеиуеит. Ахац убриаҟара ахы ҵарын, адгьыл иаларсын, иара зымқәацо алахь еиқәышьшьы иааҿаԥшит, сеиқәырха аҳәоушәа. Иҟасҵоз, ани сара исзалхуазма. Аӷызра иаҿын, аԥсахәага иҭаз уаҳа налымшо иалышәшәахьан. Сылаӷырӡ сҿыкәкәа ицо ахы аасшьышьит. «Уҩны уцаны аҳәызба аага» иҳәан, саб, сыԥсы еилаҵәо сцан аҳәызба аазгеит. Уаанӡа иаргьы дылбаахьан.

«Агәнаҳа згеит, ацкы ҳхаҳааит!» – иҳәан аҳәызба ахәда инаҵишьит. Саргьы сыхәда сыкәаҽе, Быҟаци, сышьтәа бзиа ҳаманы аҩныҟа ҳхалеит.

АХЫМҨАСҚӘА РЫМҨАЛА

Ахәрақәа ғьазаргь ашәахстақәа аныԥзом, егьа аамҭа царгьы. Узраҩсзом умҩа ааныз-кыло агәалашәарақәа. Ус ҳҳәеит ҳәа иухаштуа ауп иугәалашәо. Хаштшьа змам урҭ ахьаа-қәа, агәынқьбжьқәа, уқәыԥсычҳауа уназвысуа Ҳаԥсадгьыл ахьчаҩцәа рнышә напқәа, урҭ ирхагылоу ишәаз инхаз рсахьақәеи иаанпыҟҟала ирну аҩырақәеи улаԥш нархугоит луанытә угәынқьуа.

Ҳара урҭ зегьы ҳрышаҳатуп, ахарштрагьы агәалашәарагьы ҟалазом. Агәаларшәара зыҟамло аԥстазаара ахатәуп, урҭ зегь рыхтысқәа уаргьы урыцзароуп.

Сымҩахыԥит дырҩегьых сархив ахь. Хара инаскьаган иԥәахыз, исырзырц истахы-мыз, аха зцәыргарагьы сцәыхьантаз еихыхуа снагәылалеит. Усҟан, усҟан... аибашьра ан-цоз аамтазы иҩыз анапылаҩырақәа, ақьаад цыԥжәаахақәа, алабжыш ашәытақәа зынхалаз ақьаад ҩежьқәа рҿы аасыртыцыԥхьаза урҭ ахтысқәа рахь снаскьон саргьы. Оумашәа иу-баша, усҟан уиаҟара сшәазомызт, уажәы урҭ ахтысқәа рылаԥшра акәым, сқьаадқәа ирҳәоз ахтысқәа сылазомызт. Иҵьасшьон схатагьы.

Еизызгон аматериалқәа, исзаартиуан ҵьара еиқәхашьак шԥармоури ҳәа. Сара амҩақәа сырнын, ахысбжьқәеи ахымҩасқәеи рымҩала снаскьон, хыԥәахыртак ахьыҟалоз саатгы-ло, нас сҿынасхо. Абар усҟан исыдыргалози исыԥшаауази анԥамтақәа. Убарт рыхәтак акьыԥхьра иазсырхиеит, шамахамзар, усҟан ишҩыз иааныжьны.

Инна Аҳашба

УԤСААНЗА ЗЕГЬЫ УРЫҚӘГӘЫҔУАЗАРОУП

1945 шықәса инадыркны иахьа уажәраанза ҩ-коллективк срылахәын, напхгара-гьы астон. Аха сгәы итамшәацызт саазамта, стыжьымта атанк дақәтәаны дсыжәлоит ҳәа, сашьа-сҩыза ҳәа исыԥхьазоз автомат кны усшьыр агәалаҟара соуеит ҳәа исхагылаз.

Аибашьра ианалага адырҩаҽны асас еиқәатәақәа имшәо, имырҳауа амашьына лас-қәеи абатеерқәеи ирықәтәаны ақыта Баслахә иаалалеит. Ахәымш рыҽны ҩыцьа агәыла-цәеи сареи ҳаҩны аштаҿы ҳаштәаз машьына ласык ҳгәашә иаадгылеит. Раԥхьа итытҵыз автомат зкыз ауаҩы ҳарак, абанда хадара азызуаз иаразнак даҳдырт, аха иаҳкызыз, ҳҩагылан ҳнеиԥылеит. Ари аҽны аԥшәма дызустада ҳәа азтцаара аныҟаитҵа, сара соуп ҳәа атак ҟасҵеит. Убри аамтаз изнапык ала автомат ахы схы иадыргылны иҕәҕәаны днасыгәтасит, саргьы сбырбыруа аҵәа-ҵла снадҳалт, дырҩагьых днасхагылан сгәы ина-диргылеит, иҟоуҵозеи, иузызузеи цәгьарас ҳәа аниасҳәа, уара уеиԥш иҟоу ауаа быргцәа рышьра бзиа избоит иҳәеит. Бзиа иубозар ашьра сышьгәышьа, аха аҵьынцьтәылатәи аи-башьраҿы уабдуи сареи уара уҳахьчеит, узаҳахьчаз ҳаушьразоума ашьа зкаҳтәаз ҳәа аниасҳәа, автоматла сгәы дныҵасит, сара даасыдԥан сгәыла ҷкәын Перцхьелиа Давид, аа истахыз амашинист дахьызбаз иҳәан, аҿаҩ-аҿаҩҳәа днаиҿасит. Урт уи аҽны Тҟәарча-лынтәи еихамҩала иааганы ирыладыртҟәацит, иаазгаз амашинист иԥшаара акәын аҽны еиҳарак қәкыс ирымаз. Паҵаду ицын пшьҩык автоматчикцәа, урт хрыжь-хрыжь ихысуан. Сыҩны иҩнан, иԥшаауан, иаадырҳәуан. Азәк костиум бзиак сыман, ижәҩахыр ихшьны даадәылҵит, егьыртгьы акака ркын, аха уи иахәаԥшуадаз, инаганы рмашьына интарҵе-ит. Убри аамтаз автобуск аҿаанахеит ахы ҳара ҳахь ирханы, Паҵаду априказ ҟаиҵеит

иагәыдышәҭца ҳәа. Урҭ рыҽкапсаны ахысра ианалага рнапқәа ирҩаханы ҧыҭҩык ааҭыҵит, урҭгьы днарыҵаҳәҳәан сашҭа илҭаицалеит. Иара убри аминуҭаз даҽа самосвалк ауаа рацәа ақәтәаны ҩадала аҿаанахеит. Урҭгьы ааникылан ашҭа илҭаицалеит. Рмашьына аарымихын, длақәтәан излааз ала ддәықәлеит, аӡәы ашҭа дҭымҵааит ҳәа ажәа ныжьны. Самосвалла иааз акәасқьаа ракәын, чашылаагара Галҟа ицазаарын. Уи аамҭаз ацара-аара алшон. Ҳара иаразнак ауаа анырацәааха Аҧерцхьелиа ҷкәын дыбнаҳҵеит. Рацәак мырҵыкәа Бигәаа ҷкәынак дыкны асамосвал дақәыртәаны дааигеит. Уи аҷкәын данимба дҿаҳәатәхеит, даажәг акәымзар зегь шәынсырҵәоит ҳәа ахысра далагеит, аха дабаҟоу. Ус зегь рмашьынақәа инарықәыртәан иманы ддәықәлеит. Икны иигаз а-Бигәаа ҷкәын цәгьала дҟарҵеит, даҳшьит ҳәа амҩа даныжьланы ицеит, насыҧ имазаарын, иҧсы ҭалан цәгьала дааргеит дызбаз. Абри аҽены нахыс ҳаҩнқәа ныжьны хәыҷгьы дугьы хыхь ахәқәа рахь ҳхалеит, агәаҩарақәа ҳарҭатәан. Ҳаҧшны иаабон асас-еиқәаҵәақәа иҟарҵоз ацәгьа-мыцәгьарақәа. Ауаа рыҩны иҩналаны машьыноума, маҭәоума, фатәума иаарымҧыхьашәоз амашьынақәа ирықәжьны иргон, ирзымгоз, автоматла иеихсны иҟәаҟәаса иқәырҵон.

Аҩбатәи ахҭыс ҳашкол ииаӡаз, уи аушьҭымҭа ҩыџьа ақырҭуа ҷкәынцәа Хоҷааи Кусиании ақырҭцәа еибашьцәа рахь ииасны, итанкистцәаханы иҳажәлеит. Ҽнак ҳшыҧшыз хыхьынтә, агәгәаҳәа ихысуа, атәыла рбго аеродром аганахьала аҧшрҭрақәа ирылаланы Гәыли Ҧерцхьелиа иҩны ахы ақәкны аҿаанахеит. Убри аамҭазы аҭаацәа иҟоу аабап ҳәа рыҩны иааины итәан. Урҭ ргәы рҽанӡамкәа рҩны еихагыла атанк ахы иҭарҧаны ашҭа иаақәлеит. Дара ирулакгьы рыҧсы рыманы хыхь ҳара ҳахь ихалеит. Ишҧаҟаларыз аҭаацәа бзиа, аҭаацәа еиқәшәа абри аҩыза ахҭыс бааҧс ианалаҧш. Рыӡґаб дырҵаҩуп, Баслахәтәи абжьаратә школ аҿы аус луеит, рыҷкәын длекторын Аҟәатәи ауниверситет аҿы аус иуан, иахьагьы ирыздыруам дахьыҟоу. Абас сызқәымгәыґӡоз «ҳааӡамҭа» аҵаҩы танкла днарыжәлан ҭаацәарак ықәихит, рхы иамыхәо иаанижьит, ран абри ахҭыс бааҧс дарчмазаҩын Москва дышьҭоуп. Маӡала рхы еидыркыло иалагеит баслахәаа рыҷкәынцәа, амҩақәа рыкрагьы иалагеит, абџьарқәакгьы рыҧшааит. Ҧаҵадугьы икылатәаны, дгәырґьо дшыбжьаз, дызуҭада сара сылакьысра зылшо ҳәа идәықәыз, еихсын ила ҭырхит, иара уа иааҵабеит иӡбахә апатын, Паата ҳәа изышьҭаз ауаҩы гыгшәыг. Абри зегь зхысҳәаауа, ауаҩы уҧсаанӡа зегьы урықәгәыґуазароуп.

Ҷыҷыкәа Расҭа-иҧа Хьиба,
Аибашьреи Аџьеи рветеран.

ФЕВРАЛЬ 16, 1993 Ш. АҚ. ҶЛОУ, АИБАШЬЦӘА РЫШҞА ИҞАҴОУ ААҦХЬАРА

Иахьа, абҵьар иаҵагылоу аҧсуаа ҳҵеира, ишәывагылоу шәашьцәа, шьала-дала ишәзааигәоу Нхыҵ-кавказаа, амшын нырцәааа, иара убас егьырҭ амилаҭқәа иреиуоу зегьы!

Шәара, иахьа, ашьаарҵәыра шәылагылоуп, ашьа кашәҭәоит ҳаҧсадгьыл хәыҷ Аҧсны аиқәырхаразы. Ишыжәбо еиҧш, аӷа хәымга шықәсы рацәала гьангьашрылеи, чарҳәарылеи иеиҿибаауаз иусқәа, иахьа зынӡа ицәытлеит. Ицәытлеит уи, иаартны, бҵьар хкыс имаз зегь шьҭыхны Аҧсны дгьыл иақәларала. Дақәлеит уи Аҧсынра, аҧсуа идгьыл шьамаҿ аҧшқа игара мҵысырц, аҧсуа ишьха ҧагьақәа уи ибызшәа цқьа рҿымҩырцаз, наунагӡа иҿирцәаарц жәытә аахыс иеиқәу аҧсуа ихәыштаара амца, уаҳа Аҧсны иалымҩырц аҧсуа ихаҵарашәа, аха ишыжәбо, уи игәы дажьагәышьеит, зегь ус иара ишиҭахыҵәҟьаз изыҟамлеит, зҵеицәа ршьала знапқәа ҟьашьу ақырҭуа «демократ ду» аҧсымыцқьа» Е.Шеварднаӡе, уи ус шакәу иаргьы уажәашьҭа агәра игозар акәхап.

Шәара, иахьа хыҧхьаӡаралеи уааҧсыралеи, бҵьарлеи шәышмаҷӡоугьы, цифрала иазгәоуҭозар 1400-ҩык шәшыҟоугьы, ҳара даҽа ҧсадгьылк ҳамаӡам, Аҧсны ыҟан, иҟоуп иагьыҟалоит.

Иагьа гәамҵра бааҧсы шәҭагылазаргьы ахачҳара шәымаз, шәышьҭахьҟа зегь шәара ишәзыҧшуп, ишәықәгәыӷуеит. Иҟаларызеишь ҳәа ахы шьҭых ишәзыҧшуп Ерцахә шла, ишәзыҧшуп қәрала уи иацназго шәабдуцәа, шәандуцәа, шәанацәа, шәабацәа, шәаҳәашьцәа, шәашьцәа еиҵбацәа, шәҭаацәара, шәхәыҷқәа. Иазыҧшуп зегьы гәыӷра рацәа здырҳәало шәымчала иааигәаахаран иҟоу Аиааира мшы. Насгьы ишәхашәмырштҭын арҧарацәа, згәы хыҭ-хыҭуа абри амш иазыҧшу Гәында-ҧшӡагьы ахьчара шылҭаху.

Абарҭқәа зегь рҟынтәи, хымҧада иаҭахуп агәымшәара, ачҳара, алеишәа, аҧсуа иламыс цқьа амырӡра, аиҳабы аиҵбы иазгәаҭара, Аҧсадгьыл абзиабара ацәанырра.

Шәыҧсадгьыл Аҧсны, шәабдуцәа урҭ рабдуцәа 100 шықәсала аҭоурых аӡеилашра иагәылган иааргеит иахьанӡа, иахьа шәара абиҧара ҿа шәнапы иамардеит, ишәықәымӡааит шәабиҧара, шәыҧсадгьыл Аҧсны шәара шәыда аҳ дамоуааит. Агәкажьреи амашәыри ахара ишәывсааит. Аҧсуа игәы каҳаит ҳәа аҭоурыхаҿ акәым, лакәкаҿгьы уаҩы иҧымлац.

Нагӡара амазааит шәыззықәҧо аус! Ҳәарада, аиаша аиааира амгарц залшом.

Ҧарулуа К.А.

Ҷлоу ақыҭа администрациа Ахада

О. Климов ифото

ААМҬА ИАЗМЫРҌЬО АХӘРАҚӘА

Аҕа ишьҭа знымҵыц Аԥсны уналс-аалсуа даҽа знык ианубалак, еиҳагьы иҿыцхоит ухьаа, заҵа иухамшҭра, анацәа рыҷкәынцәаргәырҩа рхашҭреиҳа, машәырынгьы иухашҭуам уи асахьа хлымӡаахқәа, акиносахьақәа реиԥш, еишьҭагыла рҿаархоит ахҭысқәа, уара узшаҳаҭу, зны-зынлагьы агәаҕ ануиааилак, ушуаҩытәыҩсоу ухашҭны агыгшәыгра амҩа унанылоит. Еишьҭагыла рҿаархоит зҵаара шәкы: жәларык, иду ихәыҷы зхәы иаҭәҳәаны изфоз, зхы ԥырхагас уаҩы изымҭоз рыԥсы ала еиҿыбааз, ртәыла иахырҟьаны рыццышә илазырԥшырц иаҿыз ауаа, адунеи дуӡӡа аҿаԥхьа хҿыхшьас ирымоузеи ҳәа, иара зегь зымчу иҿаԥхьагьы. Ишԥаҟарҵарыз аԥсуаа, хызаҵәла ирзааиз ашәҭыц рԥыргаларызма, ашьа зымпыҵкьасоз анапқәа ааныркыларызма бзиала шәаабеит ҳәа, зыдгьыл абабыц ақәшәар згәы кылнаҵәоз аԥсуа жәлар инеибеиԥшны ичмазцәан рыдгьыл ахьаала, ԥсадгьылки жәларыки хьаак акәын ирымаз, урҭ рыԥсадгьыл злаҿырхуазгьы хәшәы заҵәык акәын – иреиҕьыз аҵеицәа рыԥсы. Зықьҩыла иреиҕьӡаз аԥсуаа рыҷкәынцәа, урҭ ешьара рзызуаз рыдгылаҩцәа рԥси ршьеи аҭаххеит аԥсадгьыл аҿыхра.

Аҿыцынхацәа, мамзаргьы ахҵәацәа ҳәа аԥсуаа зышьҭаз, шықәсқәак раԥхьа ирыцҳашьаны рчанах иандырчалоз, рцәа ианҭыҵ рнаҳәааҳәырҭа рцәыҭшәахеит, аԥсуаа мыцхәхеит рыдгьыл аҿы, адгьыли ажәлари рыхьӡ ҩашьаны ирыхьӡырҵазшәа шықәсы рацәала амца зҵадыршуаз ақәаб ду аилашреиԥш идыршуаз рыцәгьахәыцрақәа абрааҥӡа ҳааргеит. Арҭ зегьы ҳрышаҳаҭуп. Хашҭшьас иамоузеи ашьа згәыҵаш иаауаз атанкқәа, урҭ ашәҭ шьыҵәрақәа ргәыдзыԥсалоз аҳәсақәа рхаҿсахьақәа, атанкқәа ирықәтәаз ақәылаҩцәа рыччаԥшь еиқәаҵәа.

* * *

Аихаӡақәа аԥсцәаҳақәа, Аԥсныҟа еихон,
Аихаӡақәа ирықәтәаз аҟыр-ҟыр иччон.
Ꙩ-тәылак ирышьҭан, иртәыз ҭахон.
Ҳдауаԥшьқәа, аихаӡақәа ԥыххааса иргон.

Аихаӡақәа рымца зжәырҵоз Аԥсны,
Шәышықәсала иқәхан иҟан рыԥсы.
Ашьажәцәа ирхылҵыз, ршьала иҟьашьуп.
Ҳтәыла ҿазныкгьы рнапала ихәаҿуп.

Аихаӡақәа аԥсцәаҳақәа, рымаҵ ддыруан,
Адгьыл хыҵхыҵуан, ажәꙩан дыдуан.

Стәыла хәыҷ, ҳәынҷан изгоз аҕацәа,
Нарҭаа еицгылеит ишәхабгеит рацәа.

Гәышԥыла, лабала, напыла икшон,
Аԥсцәаҳақәа, аихаӡақәа ԥыххааса иргон.
Ҳадгьыл шьалеи лаҕырӡылеи икәабан
Ашьажәꙩы игәыҕрагь амꙩақәа ԥҵәан.

Аихаӡақәа рышьҭыбжь гоит иахьагьы,
Аԥсцәаҳақәа рымца, ҕәҕәоуп еиҳагьы.
Стәыла адауаԥшьқәа уи иазыршәом,
Аԥсыуак деибгазар иԥсадгьыл узгом.

Ирҳәоит зыԥсадгьыл зыхьчо имчқәа ꙩбахоит ҳәа. Аамҭала ашьацҵәҟьа иламгылоз ажәлар рҵеицәа ршьа илагылар акәхеит, абжьааԥны изхамшәалоз раӡәзаҵәқәа рыбаꙩқәаҵәҟьа ахьрымамызгьы ианышәар акәхеит. Ирычҳаит ахьҭа, амла, ахы цаҳәцаҳә, ахәра бааԥс, амыткәма, алаҕырӡ... Ааи, урҭ зегьы Аԥсадгьыл аиқәхара аҵкыс иеиҵан.

Еицгылоз жәларык еицырыхьчон Рыԥсадгьыл ашьа анықәкьасоз, усҟан мꙩа заҵәык акәын жәларык ирымаз, изызхәыцтәызгьы акызаҵәык акәын – Аԥсадгьыл аиқәырхара.

Амрагьы ҭашәаны амзагьы мгыло, еимгәалашьца, имадаҕь-мадашәо аҵх иалахаз иеиԥш, иаалырҟьан ирзыҟалаз аибашьра акыр иарлакꙩакзаргьы, шәышықәсала имырцәакәа иааргоз ажәлар рфырхаҵареи, ргәымшәареи, еицакра зқәымыз рдоуҳаи ирхылҵуаз агәыҕьра ирылнаршеит рнапқәа шҭацәызгьы, гәышԥыла Рыԥсадгьыл иақәлаз аҕа иԥылара.

Аԥсны зҭагылаз арыцҳара адунеи иахыҵәеит, аҵыс иаҳәеит, аҳәыҳә иаҳәеит, еигәныꙩит ҳашьцәа Нхыҵ-Аахыҵ. Мшыннырцә иҟаз ҳажәлар зшьа зыԥхьоз мшынгәыла идәықәлеит, ашьха нхыҵ иҟаз шьхала, иҵысхеит, иҳәыҳәхеит иԥрырц, аихатә гәашәқәа ижьакцахьаз аадыртит, уаҳагь ԥсыхәа ыҟамызт, ашьа аус ауан:

САҲӘШЬЦӘА НХЫҬАА РҬЫПҨХАЦӘА

Снапсыргәыҭа амца ацралан,
Абылра иаҿын
Аԥсынтәыла са сыԥсы алан,
Сшьала ихьчатәын.
Ажәҩан лаҟәуан, аеҭә кыдшәан,
Аттаҳәа икаԥсон.
Акакала сыԥсы рыццон,
Хәыҷы-хәыҷла иагьынҭәон.
Нхыҭаа усҟан амҩа иқәын,
Ашьха гәашәқәа аркын.
Амҩа иқәын рыдгьыл ныҟәны,
Ақәылаҩ дахьырхәтәын.
Сара сҿыхраз, адауаԥшьқәа
Нхыҭаа ршьа каҭәон.
Сара сҿызхыз адауаԥшьқәа,
Раҳәшьцәа ашәы рхьыкәкәон
Саҳәшьцәа – Нхыҭаа рҭыԥхацәа,
Ашәеиқәаҭәа зшәу,
Сгәырҩа еиҩызшаз сықәлацәа
Зашьцәа араҟа ижу.

Амца са исыцрасыз,
Ашьха нхыҭ ицеит,
Амца са исыцрасыз,
Ашәы-кас шәханаҭеит.
Шәыбла разқәа срыкәыхшоуп
Ашәы-кас ихнаҩаз,
Шәаргьы саргьы ҳрықәхәашоуп,
Аҵныш-хылҭ иаҳзааз.
Саҳәшьцәа – сышьха ҭыԥхацәа,
Зыччаԥшь зыцәкабаз,
Нхыҭтәи сашьцәа рыԥхацәа,
Схьаа сымԥаа изгаз;
Нарҭ Сасрыҟәа ишьҭра
Еиҩушар ҟалаӡом,
Иахашҭӡом, аӡы ахьышьҭра,
Иқәымлар ауӡом.
Сашьцәа – Нхыҭаа рырԥарцәа,
Гәында леиԥш сзыхьчаз,
Нхыҭтәи сашьцәа рыԥхацәа,
Сшәаҵьхәара зықәшәаз:
Нхыҭ ашьшьыҳәа шәзымтәаӡеит,
Иамуӡеит шәа шәшьа,
Шәашьцәа ҳамцахә шәмырцәаӡеит
Дшәыкәыхшоуп шәаҳәшьа!

Ашьауардын-ԥшыхә еиԥш аԥсуа жәлар еснагь ргәырҿанызароуп, уртˌ ԥсшьаха рымаӡам зегь зымчу аԥышәараз ишеит. Аибашьра аамҭазы Аԥсадгьыл аиқәырхара акәызҭгьы изызхәыцуаз, иахьа изызхәыцша рацәаӡоуп, хҵеицәа ршьала иҿыху ҳадгьыл ашьапы иқәыргылатәуп, аибашьраан еилшәарада иеидгылаз ҳажәлар, уажәы еиҳагьы рнапы еикәдыршароуп, уажә еиҳагьы ирацәоуп уртˌ русқәа. Аибашьра дуӡӡа зхысыз ажәлар ршьара рықәлара акыр аамҭа аҭахуп, ус иаарласны иузырҕьом ахәарақәа. Жәларык иеицырыхьчоз Аԥсадгьыл жәларык ашьапы иқәдыргылароуп, аибашьраан еиԥш нхыҵаахыҵ, мшыннырцә аҿеимадара аҭахуп, агәкаҳара зынӡа иаамҭаӡам, гха змоуа дыҟаӡам, иара зегь зымчугьы, агха сымоуп имҳәахьеи:

СШӘЫҲӘОИТ...

Сшәыҳәоит аҳаҳәқәа шәрықәымԥалан,
Уртˌ ҳа ҳшьа рыхьшуп.
Ашьха мҩала ашьха шәхамлан,
Уаҟа аԥжәага жуп.
Ашәа шәҳәозар ахәра иашәаз,
Ҳахәрақәа мҕьаӡац.
Ан жәымҭацәгьа згәырҩа иафаз,
Лыҵқәын длымԥшааӡац.
Аԥсуа хаҵа иҿы кьыркьыруеит,
Аҕәра ахшәмыршәан.
Иақәтәоу ахаҵа аҿы дадыруеит,
Агәнаҳа ашәмырган.
Аҿҳәа кәицқәа ахәа ихәыҵаз,
Амца ҿыцны ахы шәымкын,
Аԥсны аԥсыуада иазхәыцуаз
Агәашәқәа изашәмыртын.
Аԥсышәала аԥсуа уцәажәа,
Уда дамаӡам ҭынха,

Думыргәырҕьан Аԥсны гәжәажәо
Иқәзырхаз аҕа.
Иԥшьоу уабџьар, аԥсуа хаҵа
Уарҕьа нап иакыз
Амшра быцзааит аԥсуа ҭаца
Аԥсуа имца еибазыркыз.
Ишәхамыштын зшьамҩа нагоу
Аԥсуа илахьынҵа.
Ахақәитра мыш шаҳзаагоу,
Аԥсыцқьақәа ахҭынҵа.
Иаҳхылаԥшу Анцәа дугьы
Иҳагу ҳахьыгӡа
Улаԥш ҳацыз хәыҷгьы-дугьы
Еиҭахьча ҳлахьынҵа!

Инна Аҳаш-ԥҳа

Сентиабр 24. 1996 ш.

АҦСНЫ ЖӘЛАР РПОЕТ МУШЬНИ ЛАШӘРИА УРЫСТӘЫЛА ИРЕИҲАЗОУ АПАТРИАРХ ЛИТЕРАТУРАТӘ ПРЕМИА ИАНАШЬОУП

Ацқьацәа Кирилли Мефодии рыхьӡ зху Апатриарх литературатә премиа алауреатцәа ранашьара ацеремониа Х аиубилеитә сезон мҩаҧысит маи 20 рзы Урыстәыла аҳҭнықалақь Москва, Иҳақәиҭу Аҧсҿыхҩы Иаса Қьырса Иныхабаа Ауахәама еизарақәа рзал аҿы. Ари апремиа аиуразы иқәгылан зынӡа Урыстәылеи уи анҭыҵи еицырдырыуа ашәҟәыҩҩцәеи апоетцәеи 8-ҩык.

Урҭ рхыҧхьаӡараҿы дыҟан Аҧсны жәлар рпоет, Аҧсны аҭҵаарадыррақәа ракадемиа академик, Д. И. Гәлиа ихьӡ зху Аҳәынҭқарратә премиа, иара убасгьы апремиақәа В. В. Кожинов ихьӡ зху, «Ахьтәы Дельвиг» (Урыстәылатәи Афедерациа) рлауреат, «Ахьӡ-Аҧша» аорден I аҩаӡара занашьоу Мушьни Таииа-иҧа Лашәриа.

Ацқьацәа Кирилли Мефодии рыхьӡ зху Апатриарх литературатә премиа – ари есышақәсатәи литературатә премиоуп. Уи аԥҵан 2009 шықәса декабр 25 азы. Аурыс Иашахаҵаратә Уахәама Иԥшьоу Асинод аӡбарала, иагьрнаршьоит «Аурыс литература арҿиараҿы иалкаау алагалазы». Апремиа азкуп Аурыс Иашахаҵаратә Уахәамеи алитературатә еилазаарақәеи реимадара ашьақәыргылара, арҿиара. Хықәкыс иамоуп ауаатәыҩса руаҩышәатәи рдоуҳатәи ҟазшьақәа рышьақәырӷәӷәараҿы злагала дуу ашәҟәыҩҩцәа ралкаара. Алауреатцәа ралхра иалкааны ҩымҭак иадҳәалаӡам: зыхә ршьо, ҳасаб ззыруа, иааидкыланы, автор ирҿиамҭақәеи, илшамҭақәеи, ихаҭареи роуп.

Маӡалатәи абжьыҭара алҵшәақәа рыла, Апатриарх литературатә премиахь иқәгылаз 8-ҩык рахьтә иалхын хҩык: Мушьни Лашәриа, Владимир Малиагин, Андреи Убогии. Урҭ аҳамҭақәа рнапаҿы ириҭеит Аурыс Иашахаҵаратә Уахәама ахаҭарнак, Апатриарх литературатә премиа Ахылаԥшратә палата амаӡаныҟәгаҩ, Калугатәии Боровсктәии амитрополит Климент. Иазгәааҭатәуп, абжьыҭараҿы зегь реиҳа абжьқәа рацәаны ишиоуз Мушьни Таииа-иԥа Лашәриа, зегь раԥхьа зыхьӡ ҳәаны асценахь инарыԥхьазгьы иара иакәхеит.

Ауахәама Еизарақәа Рзал ду аҟны апоет иқәгылара ахәҭак аԥсышәала иҟаиҵеит, иара убри алагьы раԥхьаӡа акәны Аԥсҿыхҩы Иаса Қьырса Иныхабаа иҩныҩит аԥсшәа. Ари, ииашаҵәҟьаны, акырӡа зҵазкуа хҭыс дуӡӡоуп ҳаԥсуа жәлари ҳаԥсуа доуҳатә културеи зегьы рзы. «Сара сырҿиара – ари сыжәлар зқьышықәсалатәи рфырхаҵаратә ҭоурых ауп, иуадаҩӡаз аҭагылазаашьақәа ирыламырӡкәа ақьырсиан иашахаҵара еиқәырханы иааз-газ...», – иҳәеит Мушьни Лашәриа.

Иалкааны иазгәааҭатәуп, Аԥсны жәлар рпоет Мушьни Лашәриа ирҿиараҿы иҷыдоу аҭыԥ шааннакыло ақьырсиан динхаҵара, ақьырсиан хәыцра, ақьырсиан культура, уи ашьҭамҭақәа еилыхха аԥхьаҩ ибарҭоуп. Убарҭқәа инарҷыданы, Мушьни Лашәриа деицырдыруеит абаҩхатәра змоу еиҭагаҩык иаҳасабалагьы. Аԥсшәахь иеиҭеигахьеит М. Лермонтов иҩымҭа «Мцыри», А. Пушкин иажәеинраалоу ироман «Евгени Онегин» (2010 шықәсазы ари аиҭагазы Кремльтәи Ахан аҿы Урыстәыла Апрезидент Дмитри Медведев хаҭала Мушьни Лашәриа игәышԥы иаиркуеит «Пушкин имедал»), Шоҭа Русҭавели иепикатә поема «Абжьас-цәа зшәу», Г. Лонгфелло ипоема «Гаиавата изы ашәа», Аԥшьаҩыра «Ауасиаҭ ҿыц», «Аԥсалҭыр».

Гәык-ԥсыкала идаҳныҳәалоит Мушьни Таииа-иԥа Лашәриа Урыстәыла иреиҳаӡоу Апатриарх литературатә премиа ахьианаршьаз!

Алхас ЧХАМАЛИА,
Аԥсны ашәҟәыҩҩцәа рассоциациа
амаӡаныҟәгаҩ, ажурналист

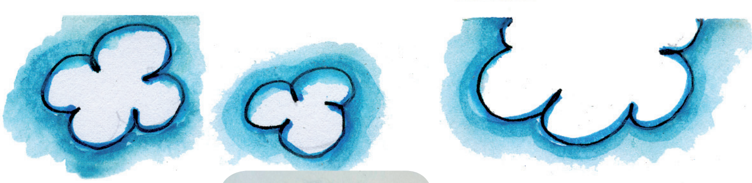

Заира Ҭҳаиҵыкә

ҴИС ХЫРСЫС

Иҟәымшәышәуп,
ихәымсысуп
сара сҵис.
Ала ӷроуп,
аԥаҵа дууп.
уи Хырсыс.

Зны иаамсҭашәоуп,
зны иаҳкәажәуп,
иара нҵәа.
Аҳәынаԥқәа ҳамҭас
иарҭеит
ахьыҵәҵәа.

Зынгьы ԥхынгьы
ирыхьҭашьуеит
есымша.
Аҽҳәа изҽҳәыҵуам,
аха иаҿасҵауеит
ашша.

Алымҳа кьацәуп,
ашьапқәа кьаҿуп
сҵис Хырсыс,
Ахәда ашьҭыбжь
зынӡа илакәуп
сҵис-хәымсыс.

Иџьашьахәу,
зегь реиҳа иԥшӡоу
са сыцгәоуп.
Зегь реиҳа изықьақьо,
изгәыбзыӷугь –
аԥсы азоуп!

АУАҨРА

Сара, шьҭа, схәыҷӡам, исныруеит
Аԥсуара закәу.
Саб исеиҳәон – шәарҭгьы ижәдыруаз
Ауаҩра захьӡу.

Саԥсшәа бзиа избоит, сагәҭасуам,
Сҿахәы зҳәо иароуп.
Сашҭа, сгәара ҽа бызшәак ҭыҩуам,
Сара сзы имариоуп.

Амҩан абырг дгәаҭан сивсуам,
Аԥсшәа сҳәоит ишахәҭоу.
Хара ицогьы имҩа еихысҵәом,
Уи днаӡарц дахьцо.

Агәаҟ, арыцҳа амҩа иантәалоу,
Изысшоит сча-ҿаҵа.
Сҩыза, сықәла ҵәҩанҵәы ихало,
Срықәныҳәоит имӡа.

Ахаҵара сшьа-сда иалоуп,
Хараӡа сыԥшуеит.
Аԥсуа идгьылоуп иԥс иалоу,
Исгәыҵак исыхьчауеит!

* * *

Ақәа-хымкәа, хымкәа,
Адгьыл уҿахьыгӡа.
Сара схьаа ухымкәа,
Уналашәкәоит маӡа.

Хәыцрак сҭаршәуп акәа,
Сыццакуеит шьыжьӡа.
Аҩарқәа цҳак рхымкәа,
Сзырӡомеи зынӡа.

Ақәа-хымкәа, хымкәа,
Схәыцрақәа раӡа:
Сымш шәшьык ахымкәа,
Мра-шәахәак сырба!

НАТЕИ САТЕИ

Натеи Сатеи аимак роуит,
Аҩны еилдыргарц адҵа роуит:

Ната даалаган дыҧссеит,
Сата лакәзар – дызәзәеит.

Аиҳәшьцәа дааразҭа иааҧсеит,
Ран ддыргәырҕьацгьы рызбеит:

– Сан, иббома, са сыҧсеит...
– Сан, адашьма са исызәзәеит...

Натеи Сатеи рыҿхәа нҵәом,
Ран дышгәырҕьогьы лызӡом.

– Реиҳа иааҧсаз, сан, са соуп!
– Реиҳа икарахаз са соуп!

Натеи Сатеи еиҿапшуеит,
Рыгәқәа ҭамгыло еисуеит...

Ран иаарыкәлыршан лнапқәа,
Аӡәаӡәала дрыгәӡит рыхқәа:

– Нан, сызҕабцәа, шьҭа шәхәыҷзам,
Аҿхәаара акәзар – иҧшӡазам.

Абас ишәасҳәо ҟашәҵала,
Шәмеиҵашьыцлан, – шәеихәаала.

Шәара шәзыхәа ҳаҧсы ҭоуп,
Пату еиқәаҳҵалар ҳахәҭоуп!

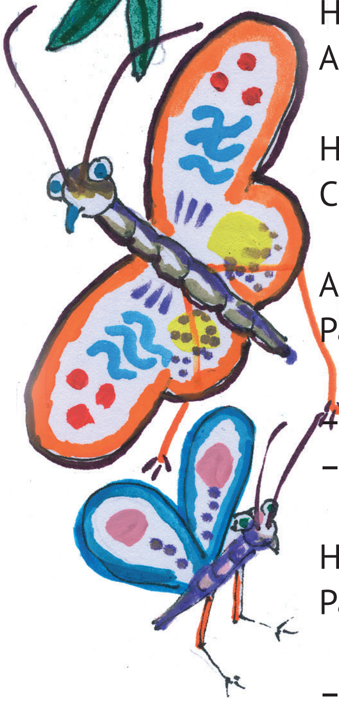

* * *

Аеҵәара ҳбаҳча иахыҵәеит,
Аҵла рымахәқәа ҿырбоит.
Ашәҭқәа хырхәо ҳашҭа иныкәлеит,
Ахьычҧаҧарқәа еизнагоит.

Амра шаша – гәы зырҧхаша,
Уаҵәы ҧшӡала иаҳзырша.
Аҭыҧхa ҵәрышкәа – изызҳаша,
Ухьышәахәа лхьырша!

Аҧсҭазаара ҧхьаҟа изгаша,
Хәыҷи дуи еилагӡа.
Насыҧ иашьҭоу – насыҧ зауша,
Аҭынчра адгьыл иахьыгӡа!

Заира Бараҭелиа

ҬАҶКӘЫМ ИФЫРХАҴАРАҚӘА

Алакә

Даара акыр зыԥхьаӡара уадаҩу ашықәс аамҭақәа раԥхьа аԥсуа жәлар разҟыла адунеи ианын. Рааигәара адоуцәа ықәнагалаанӡа зеиԥшыҟам ала инхон-инҵуан. Адоуцәа иуаазу, иԥстәызу аилкаара уадаҩын. Амч ҕәҕәа рылан, акы иазаанкыломызт. Ахьҭа иакуамызт. Ихәымсысӡа ахәы рықәын. Уи акәын рцәеижь зҵәахуаз. Рыԥсы цәгьан. Цуҭак мчыбжьык ирызхаша акәац, зны ала ифаны иаалгон.

Аԥсуа жәлар рааигәара адоуцәа рыҟазаара мыцхәы иаргәамҵуан. Ԥсыхәа рымамызт, ақыҭақәа еимырҵәон, иаарҭаххоз ргон, рынхарҭақәа ԥхасҭартәуан. Ахацәа урҭ рабашьраан иҭахон. Абас иҟаз аамҭацәгьазы ашьха ашьапаҿы Ҭаҷкәым ҳәа хаҵа кьаҿк дынхон. Лафҳәаҩык, гызмалк, ак иаҵамхо еиҿамск иоуп ҳәа ажәлар рҿы ихьӡ цахьан. Егьа ус акәзаргьы, илшарызеи, ауаҩы наӡа ибжа иҟам ҳәа, аибашьра иахьцоз дыргомызт.

— Сылшарақәа жәбап-ишәаҳап, — иҳәеит ас еиԥшаан зны. Дрыдҵны ддәықәлеит. Дара усҟан иҽыжәҵны рыԥсы ршьон. Имҩатәны рыҽқәа ахьҿаҳәаз днарылс-аарылсны рҵыхәақәа хәыцқәак рыла ҩба-ҩбала еидиҳәалеит. Иара аҩада дхалан, даарзыԥшит. Пыҭрак ашьҭахь иҽыжәлеит. Ҳдәықәлоит ҳәа ианалага, аҽқәа шьҭыԥа-шьҭыԥо, иҵыгьуа, игьежь-гьежьуа такәаамҭа иааилахеит. Ҭаҷкәым ахәаҿы дахьтәаз икьатеиах ԥҵәо дыччон. Аҽқәа рҵыхәа ахәыцқәа анԥыҵәҵәа, рхы ианақәиҭха, рыҽдырҭынчит. Ахацәа иҟалаз анырба-ианеилыркаа, иччеит рызхара.

— Ҳаҽқәеи ҳареи «Аураашьа» ҳуркәашеит, аҩысҭаа Ҭаҷкәым! — рҳәон дара. Ари ахҭыс атәы иаразнак ашәа ианылеит.

Аҽыуаа хацәа еибамгақәа,
Аураашьа изыркәашаз Ҭаҷкәым ахаҵа!
Рыҽқәеи дареи еивагьежьуа,
Изыркәашаз аураашьа, Ҭаҷкәым ахаҵа!
Уаҳа-ҳа, ҳа! Уаҳа-ҳа-ҳа!

Аха уажәы Ҭаҷкәым дзызхәыцуаз аҽакын. Адоуцәа ракәын хьаас имаз. Дара макьана џьаргьы иқәымшәацызт. Ана-ара ауаа ршьит, еимы-

рҵәеит, идыргәаҟит ҳәа акәын иаҳауаз. Иқәшәаргьы иҟаиҵаша издыруамызт макьана. Ашьжьымҭан дгылан аҩны ддәылҵны дцон, хәлаанӡа дхынҳәуамызт. Амҩа дахьықәыз адоуцәа гызмалрыла дшыриааиша атәы дазхәыцуан. Убри азы рыԥсыҽрақәа реилкаара дашьҭан.

Адоуцәа рыԥсы цәгьан. Рызхара амал ҟаломызт. Ахьы, араӡын, ақаруа, абырлаш... — ицырцыруаз акы иаҩсуамызт, рыҩныҟа иргон. Ахәыцрақәа дук иазыманшәаламызт. Рымч иақәгәыӷны, акагьы иацәшәомызт.

Ҭаҷкәым данхәыҷыз ауаа дырыԥцәа рзыӡырԥра бзиа ибон. Уажәы дахьхәыцуаз иааигәалашәеит адоуцәа рыԥсырҭа амца иалоуп ҳәа иаҳахьаз ажәабжь. Уи даазхәыцит.

— Сара сышәиаааиуеит, адоуцәа.

— Адоуцәа, сара сышәиаааиуеит! — иҳәон Ҭаҷкәым ибжьы ҭыганы.

Абриаан тыша ҵаулак иԥшааит. Абӷьыжәи аҭырас хԥаахаҟәеи рыла ирҭәит. Хыхь афархь аҟәиҵеит. Авараҿы амҿы рацәа еизганы ишьҭеиҵеит. Нас даалаган, Ҭаҷкәым даара дбеиоуп, ахьы рацәаны имоуп ҳәа, адоуцәа рҟынӡа ажәабжьны инаӡартә иҟаиҵеит. Абри ашьҭахь атыша аварaҿы уахгьы-ҽынгьы амца еиҟәҵаны дыҽҳәатәан. Игәы анҿыӷьлак, иҿырпын аашьҭыхны арҳәара далагон. Уи ирцәажәон. Уаазыӡырԥыр, иахылҵуаз абжьы иуанамҳәоз иҟаaз!

Ус иааит ахаҵара аамҭа. Иҿырпын наҟ инышьҭаиҵеит. Игәҽанҵауа дааӡырԥит. Ицәырҵит адоуцәа. Урҭ рыччабжьгьы дыдрашәа археи ашьхеи ирыҟәԥит. Изхыччоз иԥацха акәзаарын.

— Абри аума Ҭаҷкәым ахаҵа ҳәа ззырҳәо беиарас имоу! — рҳәон урҭ, иԥацха нацәкысла иацәхасуа.

— Шәарбану уа сԥацха иадхо! — ибжьы ҿацаӡа ирыҟәиргеит Ҭаҷкәым. Адоуцәа абжьы ахьгаз инхьаԥшит.

— Ҭаҷкәым ҳәа хаҵа ӷәӷәак дыҟоуп рҳәоит, даҳбарц ҳҭахын. Дшыӷәӷәаоугьы дышбеиоу еиԥш акәхап! — абригьы рҳәеит, ауаԥы илымҳа ҵнахаауа тәамбашаҟә иаачҷеит.

— Сара соуп Ҭаҷкәым, сахьыҟоу шәааи, сыжәбарц шәҭахызар.

Адоуцәа адруҳәа инеин, иаԥхьа иаагылт.

— Шәааизар, бзиала шәаабеит! Шәаатәа, ҳаaицәажәап, амала абрахь шәымнеин, ишәарҭароуп, — атышахь инапы наирхеит.

— Ҳара ҳзыцәшәо иҟоузеи! — иҵьаршьеит адоуцәа. Убра акәзар ҟалап имал ахьыҵәаху ҳәа рхы иааҭашәеит. Уи рхы ианҭашәа, иаангыло иҟазма, идәыҟәлеит атышахь.

— Уахь шәымцан! — дрыҵаҳәҳәон Ҭаҷкәым, аха уахь ицар акәын ииҭахыз. Ршьапҟәа анааихырга, рыхьанҭара акы иааннакыло иҟазма, зегь еиманы атыша аҵахь иҭаҳаит. Ҭаҷкәым иаразнак акәастха ҽҳәыхны уахь иршәит. Амца ркит абӷьыжә, аҭырас хԥаахаҟәа, афархь. Хыхь ирыҟәижьит еизганы имаз амҿы зегьы. Адоуцәа уаҳа рызбахә ыҟамкәа атышаҿы амца иналабблы ицеит.

Ҭаҷкәым иԥацхахь дхынҳәит. Дааԥсаны дыҟамзи, дахьнышьҭалаз, дмааԥшыкәа уахыки-ҽнаки игәы рҭынчны дыцәан.

Белла Барцыцԥха

ҲАРБАӶЬ

Ика џарџар, гәышԥы кылҳәа,
Ҳарбаӷь аԥшь ду аџыԥ-џыԥҳәа.
Шьыжь уҿыхоит ҳазегь ҳаԥхьа,
Аԥсшәа ҳауҳәоит: кы, кы, кыу ҳәа…

* * *

Ачыӷә-чыӷә ишуеит Бамба,
Иуҳәо уцнаҳәоит сласба.
Уахьцо иушьҭоуп: ба, ба, ба,
Угәы ишақәшәаз анаба.

* * *

Ахьа иалхуп ҳзааӡаз агара,
Илырҿыцит Гәашьа ахчныз.
Гәада, Гәаџьа, Гәында, Агра,
С-дадгьы дгаран данхәычыз.

Аеши ешсоуи

Ешсоу Аеш днахагылеит,
Итәаз ађсаҵла ашьапаны.
Ҽеишәа абаха имаӡеит,
Ађшӡеиђш ихалеит аӄәцәаќны.

Ешсоу ашырҳәа дымђшыкәа,
Дхала-хало ађхьа дꙩеит.
Асахьа аҭыхха дзахьымӡакәа,
Аеш шьҭакәрын иахьтәаз илеит.

Ешсоу иђсахы еиќәыҷҷон,
Аеш акьатеиах ђҵәо иччон.
Аеш иахьӡо аеш ауп дад, –
Иҳәеит сабду Хагәышь Тат...

Акьанꚏьеи кьакьалеи

Кьанꚏьак лиҭеит Кьас Кьакьала,
– Ађсшәа арҵа Кьакьала!– иҳәеит.
Лгәы камыжькәа ꚏьара акала,
Дшацәажәоз, ларгьы илҵеит...

Ҟыз! ҟыз! ҟыз!

Иаҳәо – ажәакоуп,
Иамоу – жәлакоуп,
Иахьӡу – хьӡыкоуп:
– Ҟыз! Ҟыз! Ҟыз!

Ахра ихалоит.
Ахәы ихыҵуеит.
Ахы иахәоит,
Ҟызла ихәыцуеит.

Амҵәыжәҩақәа,
Ҧызас иамоуп.
Агеи ашьхеи,
Ирыхьӡоит.

Ажәҩахырқәа
Ажәҩан иалоуп.
Иахьиз адыруеит,
Иацәхҟьаӡом...

Акәатақәа
Абыс ирымоуп,
Бзиа ишырбо
Аӡаӡом.

Уанахычча,
Уаначыча,
Уанакьыс-
Зынӡа иароууеит:
- Ҟыз! Ҟыз! Ҟыз!

Уа иумҳәаргьы,
Са исымҳәаргьы,
Ҟ – шҟырҟтәиу,
Аҟыз иадыруеит.

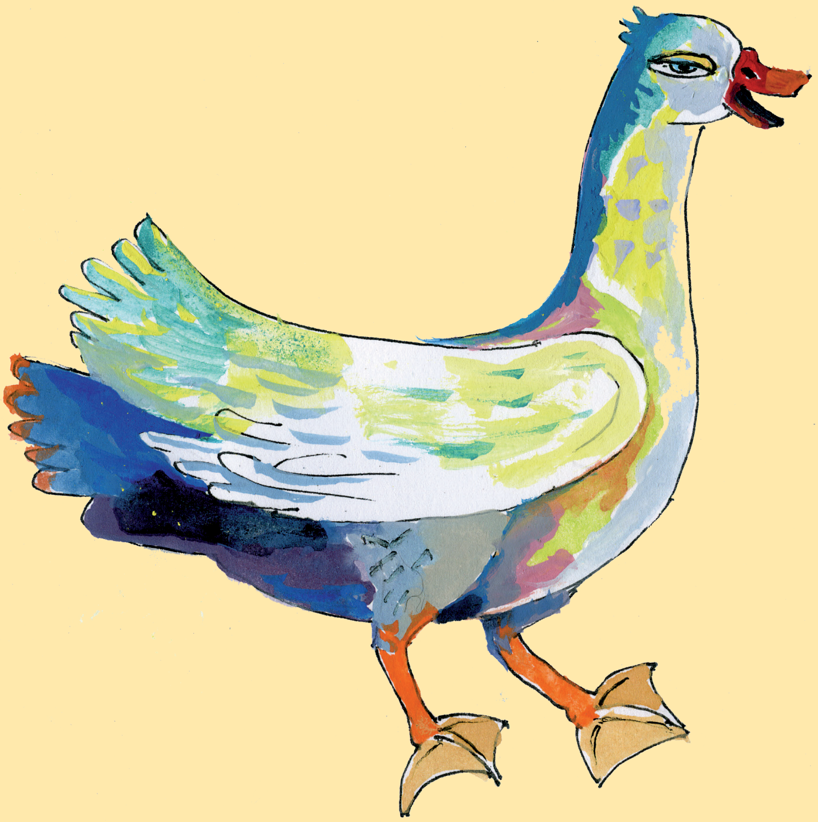

Адамыр Џьынџьал

АЛАԤШХЫРԤАҨ – КЬАРАНТЫХӘ

Дыҟан хаҵак Кьарантыхә зыхьӡыз. Иара длаԥшхырԥаҩын. Ахәыҷқәа Кьарантыхә даара бзиа дырбон, избанзар игәы ҳалалын, дуаҩыразын. Ахәыҷқәа акы еилыркаарц анырҭахыз, мамзаргьы лаԥшхырԥарак дирбарц иааиуан иара иахь. Иара изгылан ҩны ԥшӡа хәыҷык. Аха аҩны баша-маша иҟаз ҩнымызт.

Лаԥшхырԥагаҩнын.

Ашәқәа ахьаҿоу унадгылан, иуҭаху, узышьҭоу иашан гхада иузҳәар – ашәқәа аатуан, узышьҭоугьы унаҭон.

Ӡӷаб хәыҷык Гәыгәыца зыхьӡыз, лани лаби иралҳәеит ишылҭахыз цгәыԥшқа хәыҷык.

Лашьа еиҳабы ԥшьышықәса зхыҵуаз Асланбеи, сара аӷба сҭахуп иҳәеит.

Ран, шәаала нас схәыҷқәа, Кьарантыхә иҟны ҳнеип, ишәҭахугьы иашәҳәап лҳәан, Кьарантыхә иахь илыман дцеит. Кьарантыхә ахәыҷқәа даара дреигәырӷьеит иахьизнеиз. Ирҭахыз аниарҳәа, ус иҳәеит: «Шәааи, ҳаиқәышаҳаҭны ҳаилаӡап, ашә аҿаԥхьа бнагылан, хынтә ибҳәар анбан Р "Р-р-р", иаразнак ибзааиуеит ацгәыԥшқа хәыҷы. Иашаӡамкәа ибҳәар, иҟало аабап».

Кьарантыхә илеиҳәаз Гәыгәыца дақәшаҳаҭхеит. Ашә днадгылан илыргеит лыбжьы. Аха «Р-р-р» аҭыԥан, «Л-л-л» лҳәеит.

Ашә ԥшьшьаала иаатит, аха ацгәыԥшқа аҭыԥан игылан, ахаԥыцқәа ҟьаҟьаӡа, алымҳақәа џарџаруа аҽеада. Иахьгылаз иаалхыччан ус аҳәеит: «Анбан "Р" бызҳәаӡом, анбан "Р" бызҳәаӡом!» – ҳа-ҳа-ҳа ҳәа ишыччоз ашә шьҭахьҟа иакит.

Асланбеигьы ашә днадгылан ибжьы иргеит: –Истахуп сара, агба абзарбзанкәа зыкәгылоу.

– Убри узышьҭоу аҕба уоурц уҭахызар, иуҳәароуп ажәа маӡа. «Ашыла», ус наиҵеиҳәеит алаԥшхырԥаа Кьарантыхә. Асланбеи иаразнак ишилшоз иҳәеит ажәа маӡа. Аха «ашыла» аҭыԥан, «ашыуа» иҳәеит. Ашә ԥшьаала иаатит, аха аҕба аҭыԥан, амаамын ахаԥыцкәа ꚙеижьӡа, ашьапкәа еикәыршәны, џьыкәреи лаԥҟьак аҿыҵакны атӡамц иадтәалан. Нас иаацәажәан ус аҳәеит: «Уажәы ҕбада аꚙныҟа уца, иуҵар ажәа, уаа еиҭа». Иаартыз ашә ԥшьаала иакит. Ижәбома иҟалаз, ҿааиҭит Кьарантыхә. Анбан иашамкәа иуҳәар, алаԥшхырԥара ҟалашьа амаӡам. Шәца, аꚙны мчыбжьык аҟара шәҿазыҟашәҵа, анбанкәа иашаны ишәҳәаратәы ишәҵа!

Ахәыцкәа аꚙны ишааиз иазҿлымҳан иалагеит анбанкәа иашан ирҳәарц аҵара. Кьарантыхә ианиҳәаз аҿны изааит ахәыцкәа анбанкәа ҵаны.

Гәыгәыца ашә днадгылан аҿада ахьылбаз абжьас еиԥш илыргеит лыбжьы «Р-р-р».

Ашә ԥшьшьала еиҭаатит. «Кьиу, кьиу» – ҳәа, абжьы рганы, иаалԥылеит илҭахыз ацгәыԥшкә хәыцы.

Асланбеигьы ашә днадгылан, ибжьы рдуны, гхада, ицкьаны иҳәеит ажәа маӡа «Ашыла». Ашә цыжьуа, ԥшьаала, еиҭаатит. Х-мызгәыҭк змаз аԥра ҕба, абзарбзанкәа акәыргылаены, иҿаԥхьа игылан.

Ижәбома, аҵара шәҵар, шәгәы иаҭаху зегьы шыҟало, иҳәеит Кьарантыхә. Ахәыцкәа иҭабуп ҳәа иарҳәеит алаԥшхырԥаа.

Ажәа шәахҭоит аҵара бзианы ишахҵо. Абригьы рҳәан, игәырҕьаҵәа, ран лнапы аанкылан аꚙныҟа ицеит.

АМЦАБЗ

№ 4-5, 2021 ш.

АРЕДАКТОР ХАДА ИННА АҲАШПҲА

Аредакциатә еилазаара:
С. Сазба (аредактор хада лхаҭыпуаҩ,
аҭакзыпҳхықәу амазаныҟәгаҩ),
А. Гогәуа, Гә. Кәыцниапҳа,
В. Цәыцьба (асахь. редактор),
Н. Кәарҷиапҳа (аҟәша аредактор).
Компиутерла еиқәлыршәеит В. Бганба,
акьыпхьҩы И. Лашәриапҳа.
Ажурнал сахьала еиқәиршәеит
В. Цәыцьба

Аредакциа аҭызҭып: 384900. Аҟәа ақ.,
Ажәанба им., 9. Аҭел: 226-25-52

Амцабз (Пламя)
Детский журнал Союза писателей Абхазии.
Выходит один раз в 2 месяца.
Адрес редакции: 384900, г. Сухум.
ул. Званба, 9. Тел.: 226-25-52
Отпечатано ЗАО «Арашь»
г. Сухум, ул. Эшба, 168

Акьыпхьырҭахь ирыҭоуп:
Аформат 60/84 1/8.
Аофсет кьыпхь хкы 1, 86 кь.бгьыц.
Атираж 4000.
Аҿаҭцапҟа
Икьыпҧхьуп ИАЕ «Арашь» аҟны

Иҭыцуеит 1957 ш., лаҵара (маи) мза аахыс

Ацәа иану асахьаҿы – 200 шықәса раԥхьа аԥсуаа хархәара ззыруаз реибашьыга шхәақәа руак еиҭашьақәыргыланы аӡиа Риҵа ихырҵаз.